

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Specialpedagogisk handledning

- en studie om specialpedagogers och lärares
berättelser kring handledning i grundskolan

Milena Holmsten
Britt-Marie Nilsson

Specialpedagogprogrammet

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: SPP610
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: HT 2015
Handledare: Ingemar Gerrbo
Examinator: Monica Johansson
Kod: VT16-2910-040-SPP610

Nyckelord: Specialpedagogisk handledning, Sociokulturell teori, KoRP perspektiv, Fokusgrupper, Grundskolan

Abstract

Syfte: Studiens syfte är att undersöka och skapa förståelse för hur specialpedagoger och lärare beskriver specialpedagogisk handledning. Vad berättar specialpedagogerna om syftet med handledningen. Vilka förväntningar och erfarenheter har yrkeskategorierna på den specialpedagogiska handledningen samt hur ser de på möjligheter och hinder kring specialpedagogisk handledning. Då vi i studien har båda yrkeskategorierna vill vi också lyfta likheter och skillnader i deras berättelser.

Metod: Utifrån studiens syfte valdes fokusgruppintervjuer som är en kvalitativ halvstrukturerad intervjuform för vår empiri. Fokusgrupper är en metod som med fördel kan användas när man vill studera hur människor gemensamt skapar mening med det som kommuniceras. Empirin består av fyra fokusgrupper och analysen har gjorts utifrån en narrativ innehållsanalys. Den teoretiska ramen för vår studie är den sociokulturella teorin och det kommunikativa relationsperspektivet, KoRP.

Resultat: Resultatet visar att konsultativ handledning är den vanligaste formen av handledning i grundskolan, samtidigt som både specialpedagoger och lärare egentligen vill ge och få något annat. Specialpedagogerna vill erbjuda planerade och reflekterande samtal och lärarna önskar utifrån klassrumsobservationer delta i reflekterande samtal. Strukturer saknas för en god kommunikation mellan yrkeskategorierna då förväntningar, erfarenheter och förutsättningar i stort liknar varandra men kommuniceras på olika sätt.

Förord

Vi vill tacka varandra för detta oerhört krävande och lärorika arbete. Det har stundtals känts hopplöst, men trots det har vi bestigit detta berg tillsammans. Vi har gemensamt diskuterat, reflekterat och skrivit arbetet. Vi har gjort två fokusgruppintervjuer var.

Vi vill tacka vår handledare Ingemar Gerrbo för allt stöd och hjälp i detta stora arbete, Tack.

Vi vill också tacka alla specialpedagoger och lärare som varit med i studien, utan er hjälp hade detta inte gått.

Ett särskilt tack vill vi båda ge våra familjer för all uppmuntran under studietiden. Framförallt vill vi säga till våra barnbarn, Bastian, Elsa, Manfred och Astrid:
Nu kommer farmor och mormor att ha mer tid för lek och bus.

Tack!
Milena Holmsten
Britt-Marie Nilsson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1 Inledning	3
2 Aktuellt forskningsläge och litteratur.....	5
2.1Handledning som begrepp	5
2.2Handledning inom andra discipliner.....	5
2.3Internationell forskning om pedagogisk handledning	6
2.4Nordisk forskning om pedagogisk handledning	8
2.5Sammanfattning	13
3 Studiens syfte och frågeställningar	14
4 Teorianknytning	15
4.1Sociokulturell teori	15
4.2KoRP.....	16
5 Metod	17
5.1Urval	17
5.2Studiens genomförande	18
5.3Analys	19
5.4Studiens trovärdighet och generaliserbarhet.....	20
5.5Etiska aspekter	20
6 Resultat.....	22
6.1Specialpedagogernas berättelser	22
6.1.1Handledningens syfte, enligt specialpedagogerna	22
6.1.1.1Kompetensutveckling	22
6.1.1.2Kunskapsöverföring	22
6.1.1.3Förebyggande arbete	23
6.1.2Specialpedagogernas erfarenheter av handledning	23
6.1.2.1Rådgivande handledning.....	23
6.1.2.2Reflekterande och planerad handledning.....	24
6.1.2.3Kunskapsöverförande handledning.....	25
6.1.2.4Handledarrollen	25
6.1.3Förutsättningar för handledning, enligt specialpedagogerna	26
6.1.3.1Möjligheter för handledning	26
6.1.3.2Hinder för handledning	27

6.1.4	Sammanfattning och koppling till forskning av specialpedagogernas berättelser.....	29
6.2	Lärarnas berättelser om specialpedagogisk handledning	30
6.2.1	Lärares erfarenheter och förväntningar av specialpedagogisk handledning	30
6.2.1.1	Kortare konsultationer	30
6.2.1.2	Tidens betydelse.....	31
6.2.1.3	Kompensatoriska aspekter	31
6.2.1.4	Specialpedagog som observatör	32
6.2.1.5	Relationens betydelse	32
6.2.2	Förutsättningar för handledning, enligt lärarna.....	33
6.2.2.1	Möjligheter för handledning	33
6.2.2.2	Hinder för handledning	34
6.2.3	Sammanfattning och koppling till forskning av lärarnas berättelser	35
6.3	Jämförelse av resultatet mellan specialpedagoger och lärare	36
7	Diskussion	37
7.1	Metoddiskussion	37
7.2	Resultatdiskussion	38
7.2.1	Specialpedagogernas syfte och lärares förväntningar på specialpedagogisk handledning	38
7.2.2	Specialpedagogers och lärares erfarenheter av specialpedagogisk handledning	40
7.2.3	Förutsättningar för specialpedagogisk handledning enligt specialpedagoger och lärare.....	41
7.2.4	Likheter och skillnader mellan yrkeskategoriernas berättelser om handledning	42
7.3	Studiens slutsatser.....	43
7.4	Förslag till fortsatt forskning	43

Referenslista

Bilaga 1

1 Inledning

Aktuell forskning visar att handledning är ett verktyg som leder till ökad professionalism och ger en beredskap i vardagens arbete (Kemmis, Heikkinen, Fransson, Aspfors & Edward-Groves, 2014 & Löfmark, Torkildsen, Råholm & Natvig, 2012). Ahlberg (2007a) menar att handledning bidrar till kompetensutveckling hos lärare vilket ökar elevernas lärande. Författaren anser vidare att för elever i behov av särskilt stöd blir handledningen en viktig och avgörande faktor för hur elevernas skolgång blir. Även Holley (2005) menar att handledningen är viktig för elevernas måluppfyllelse samt att handledning kan bidra till positiva effekter för elever och lärare. Sundqvist (2012) anser att handledningen även kan bidra till en överföring av specialpedagogisk kunskap till lärare vilken minskar skillnaden mellan specialpedagogik och pedagogik. Handledning är dock ett komplext område enligt många forskare, som menar att det är ett område där det finns olika modeller för handledningen. Avsikten med handledningen kan vara allt från kortsiktiga lösningar som stöd till att finna långsiktiga lösningar genom diskussion och reflektion. Här menar flera forskare att *syftet* är det viktigaste (Holley, 2005 & Ahlberg, 2007a).

Specialpedagogisk handledning menar Gjems (1997) kan ses som en process för lärande som utgår från deltagarens tidigare erfarenhet, värderingar och förutsättningar. Utifrån deltagarnas behov blir handledningen en form av kompetensutveckling som bygger såväl intellekt som känslor. Genom handledningssamtalen blir deltagarna reflekterande där den praktiska erfarenheten och teoretiska kunskapen kopplas ihop, enligt författaren.

Skolans uppdrag har förändrats och är föränderligt. Från att tidigare enbart lära eleverna räkna, läsa och skriva till att idag även ta ansvar för elevers sociala och emotionella utveckling vilket ställer stora krav på dagens lärare (Normell, 2002). Skolverket (2011) fastslår att elevens förutsättningar, bakgrund och behov ska ligga till grund för hur undervisningen anpassas till eleven för att bidra till en fortsatt kunskapsutveckling. I skollagen står att skolan ska organiseras och undervisningen utformas utifrån elevens behov och förutsättningar. Ansvaret vilar på skolan att skapa förutsättningar för alla elever, oavsett svårigheter, att utforma undervisningen så att mål och kunskapskrav uppnås. I skollagen (2010:800)1 kap. 4§ fastställs att:

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande i utbildningen ska hänsyn tas till barn och elevers olika behov.

Nilholm och Göransson (2014) menar att begreppet inkludering inte finns nämnt i våra styrdokument. Däremot har Sverige skrivit på internationella konventioner, som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Författarna menar vidare att handledning kan skapa förutsättning för en förändring av skolan och därmed elevernas möjligheter till inkludering. Forskarna anser att det inte råder samstämmighet i begreppet inkludering och att det är ett komplext område. Det finns ett behov att definiera ordet inkludering och dess betydelse. I såväl skollag som läroplan för grundskolan finns en intention att elever ska få anpassningar och stöd i sin ordinarie klass och med det menas att vara inkluderad. Det finns stora skillnader i hur man definierar inkludering ute i verksamheterna menar författarna och att ett inkluderande klassrum bygger på att eleven är delaktig (a.a.).

Handledning kan bli det samarbete mellan specialpedagoger och lärare som Ahlberg (2013) menar är avgörande för elevens skolsituation. Flera forskare (Ahlberg, 2007a & Rosenqvist, 2007) anser att inom det specialpedagogiska fältet har individers problem setts på olika sätt

genom tiden. Ett synsätt utgår från individen medan ett annat handlar om lärmiljön. I ett traditionellt, kategoriskt eller kompensatoriskt perspektiv är individen bärare av svårigheterna. Den enskilde eleven eller grupper av elever, som har liknande svårigheter urskiljs och granskas. Förklaringen tar sin utgångspunkt från diagnoser inom de medicinska, neurologiska eller psykologiska perspektiven (Ahlberg 2007b; 2013; Rosenqvist, 2007 & Stangvik, 1998).

Flera forskare (Ahlberg, 2007b, 2013 & Rosenqvist, 2007) menar att genom att förstå elevens svårigheter som en relation mellan omgivningens krav och elevens förutsättningar antas ett inkluderande, kritiskt eller relationellt perspektiv. Författarna diskuterar vidare diagnosers vara eller icke vara och förespråkare för det relationella perspektivet har en kritisk hållning till att barn och ungdomar kategoriseras och bedöms utifrån diagnoskriterier.

Nilholm (2007) lyfter ett tredje perspektiv, dilemmaperspektivet. I skolans vardag uppstår problem eller dilemma i mötet mellan det ideologiska uppdraget och den praktiska vardagen. Anpassningar görs för individens olikheter men samtidigt ska alla elever nå liknande färdigheter och kunskaper. Inom perspektivet ses olikheter som resurser som berikar (a.a.). Løw (2011) anser att ge och få handledning är beroende av vilken förståelseram och vilket perspektiv som vederbörande utgår ifrån. Sundqvist (2012) menar att handledningen påverkas av vad som sker i grundskolan på alla nivåer, organisation- grupp- och individnivå. Handledningen påverkas också av lärarens erfarenheter och kunskaper (a.a.).

Vårt intresse för handledning och då speciellt för specialpedagogisk handledning har ökat under vår utbildning då vi fått både teoretiska och praktiska kunskaper om ämnesområdet. Vi vill med vår studie undersöka vad verksamma specialpedagoger och lärare i grundskolan berättar om handledning, hur upplever, förstår och arbetar de med handledning. Studien inriktas både mot specialpedagoger och lärare och genom att jämföra yrkeskategoriernas erfarenheter och förväntningar vill vi öka förståelsen för handledning.

Uppsatsen disponeras enligt följande: I kapitel två redovisas aktuell forskning och litteratur som ger en överblick över hur mångfacetterat området är och vilka effekter handledningar kan ge. Därefter preciseras syftet och syftesfrågorna för vår studie. I kapitel fyra presenteras den sociokulturella teorin och det kommunikativa relationsperspektivet (KoRP) som är studiens teoretiska ram. Metoden redogörs för i kapitel fem där fokusgrupper och narrativ innehållsanalys beskrivs. I kapitel sex redovisas resultatet från fokusgruppintervjuerna. Metoddiskussion och resultatdiskussion redovisas i kapitel sju. Avslutningsvis presenteras våra slutsatser och vi ger förslag på eventuell fortsatt forskning inom området.

2 Aktuellt forskningsläge och litteratur

I detta kapitel förklaras begreppet handledning följt av en överblick över handledning inom andra discipliner. Därefter redovisas aktuell internationell anglosaxisk forskning inom pedagogisk handledning¹ följt av Nordisk forskning om pedagogisk handledning. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av det aktuella forskningsläget.

2.1 Handledning som begrepp

Handledning beskrivs i Nationalencyklopedin (2015) som en form av ett kontinuerligt praktisk-pedagogiskt stöd under praktik och/eller utbildning. Inom människovårdande yrken används handledare för att utveckla och bevara ett yrkeskunnande. Handledningens syfte är att vara stödjande i krävande och svåra situationer och vid etiska trångmål, underlätta och skapa förutsättningar för en god behandling liksom att motverka stress. Handledning kan ges både individuellt och i grupp och fokuserar på yrkesmässiga processer och metoder (a.a.).

Løw (2011) menar att handledning är ett begrepp som förenar kunskaper mellan teori och praktik. Författaren menar att handledningen tar avstamp ur olika traditioner och lärandesyn. Vidare menar Løw att synen på lärande blir avgörande för hur handledning definieras. Pedagogisk handledning menar författaren kan vara allt från rådgivning till kunskapsöverföring samt reflektion och kollegialt lärande (a.a.).

Ahlberg (2007a) menar att ett samtal blir till handledning då det sker i en yrkespraktik och binds ihop med yrkesutövarens egen verksamhet, vad författaren menar är att samtalet utmärks av reflektion.

2.2 Handledning inom andra discipliner

Handledning men framförallt grupphandledning har en lång tradition och är vanligt förekommande inom flera olika discipliner. Inom hälso-och sjukvård används handledning både under utbildning av till exempel sjuksköterskor men också för att öka kompetensen hos arbetslag ute i verksamheterna. Löfmark et al (2012) visar hur man genom handledning under studietiden ökade professionalismen och kompetensen hos norska sjuksköterskeelever. Resultatet visar att de efter avslutad utbildning tog ett större ansvar och fattade snabbare beslut samt kunde förena teori och praktik på ett bättre sätt.

Harker, Hahn, Banks och Gardner Orr (2015) pekar på hur sjuksköterskor på Nya Zeeland genom regelbunden grupphandledning ökade sin professionalism och blev bättre på att hantera vardagens problem vilket ledde till minskad stress. Alrø och Nørgård Dahl (2015) har studerat grupphandledning på äldreboenden i Danmark. Resultatet visade både en ökad medvetenhet hos den enskilde om sin profession men även att gruppen fick en samsyn på sitt uppdrag. Det framkom även att kommunikationen blev bättre vilket minskade konflikterna på arbetsplatsen.

¹ Sökord som använts i olika kombinationer är supervision, group supervision, teachers practice, peer supervision, collaborative group, special education supervision och group coaching.

2.3 Internationell forskning om pedagogisk handledning

Holley (2005) redovisar ett nationellt projekt från Nya Zeeland vars syfte var att utveckla ett nationellt tillvägagångssätt för handledning samt att identifiera de nyckelfaktorer som indikerar på en effektiv handledning. Resultatet mynnade ut i fem områden som kunde identifieras som framgångsfaktorer för handledning.

Organisationen har betydelse för en effektiv handledning menar Holley. Det klimat som finns i organisationen och som kommer uppifrån påverkar hur man förhåller sig till handledning. Om ledningen inte vet effekten av eller inte själva fått handledning, är det svårt att föreslå handledning. Författaren säger att om man inte har deltagit i handledning så saknas förståelse för vad den kan bidra med till verksamheten. I undersökningen kom det också fram att förväntningarna kan se olika ut. Vissa av deltagarna hade inget att jämföra med och de erfarenheter som fanns var oftast att handledaren gav stöd och inte så mycket utmaningar. Här menar författaren att det är viktigt att syftet med handledningen ska vara tydlig och att det finns en struktur.

Holley poängterar vidare *kontextens* betydelse. Det är framgångsrikt att ta med en förståelse för deltagarens kulturella och kontextuella bakgrund och se handledningen som en helhet och ett lärandestöd för just den personen. Författaren menar vidare att olika sätt att genomföra handledningen på leder till utveckling och lärande för den enskilde men också för gruppen då man lär tillsammans. Det framkommer också att när man har olika infallsvinklar till handledningen så kan chefen eller handledaren se vilka behov som finns i den organisationen eller gruppen och vilken typ av handledning som behövs vidare, vilket leder till en lärande organisation.

Det *självreglerande lärandet* är nästa nyckelfaktor enligt Holley. Det handlar om förmågan att reflektera över det egna arbetet, att utvärdera och värdera sig själv och det arbete man utför. Här menar författaren den egna progressionen och de egna målen är viktiga. Handledning ger läraren fler erfarenheter och en högre förståelse när alla har med sig sina erfarenheter, vilket berikar. Den kollektiva reflekterande praktiken är en effektiv ingrediens av handledning. Det handlar om lösningsinriktade handledningar som modell vilket leder till att professionen handlar efter samma modell i mötet med elever och föräldrar. Holley menar att den fjärde framgångsfaktorn är *goda relationer* mellan handledaren och de handledda påverkar resultatet av handledning. Det handlar om förhållningssätt och bemötande av de man handleder. Viktigt för handledningen är att ha ett undersökande möte där man diskuterar förväntningar och överenskommelser för handledningen. Författaren menar att det är viktigt med en struktur för handledningstillfällena men pekar på att relationerna är viktigare för handledningsresultatet.

Till sist menar Holley för att nå framgång med handledning krävs att man *synliggör handledningens effekter*. Handledningen har resulterat i en bättre måluppfyllelse för eleverna eftersom lärarnas stress minskar och samarbetet med kollegor, vårdnadshavare och elever förbättrades. Då det finns många olika modeller för handledning är det viktigt att veta vilket syftet är då det påverkar utformningen av handledningen. Målen för handledningen kan se olika ut för individen och för organisationen (a.a.).

Strain och Joseph (2004) redovisar en studie från Colorado där 346 lärare mot de yngre åldrarna och speciallärare/specialpedagoger deltog. Syftet var att undersöka handledningens betydelse för lärare och elever och att utveckla ett samarbete med utgångspunkt från elevers,

lärares och praktikens möjligheter. Forskarna kom fram till att beteendeproblematik i olika former har ökat under de senaste åren och beskriver hur det på 60-talet var vanligt att "lyfta ut problemet" ur klassrummet. Det har skett en utveckling inom utbildningssystemet men man har inte nått ända fram i praktiken. Resultaten i studien visar att 40 % av lärarna avlägsnat elever från klassrummet under en 12 månadsperiod vilket skapar och förstärker problemen menar forskarna. För att inkludera eleverna och arbeta mot de intentioner som utbildningssystemet har för elever och lärare så lyfter forskarna den lösningsinriktade, förtroendefyllda relationen med handledning som ett viktigt redskap för detta arbete. Vidare menar man att när lärare och organisationen är stressade av den ökande andelen elever med beteendesvårigheter så blir följderna negativa för alla parter. Eleverna känner sig skyldiga, betydelselösa och uppgivna. Lärarna beskriver att de känner sig arga, frustrerade, stressade och överarbetade och att de ofta känner sig respektlöst behandlade vilket får negativa konsekvenser. Lärare blir utbrända, effektiviteten ifrågasätts hos ledningen och tiden räcker inte till för det arbete som man behöver göra.

Forskarna menar vidare att *ett enda* av dessa tillstånd påverkar lärarnas möjligheter att hitta strategier och lösningar i det direkta arbetet med eleverna i klassrummet. Eftersom kortsiktiga lösningar inte ändrar elevernas beteende efterfrågas långsiktigt stöd i arbetet med eleverna. Forskarna anser att handledningen är avgörande för att vända detta. I artikeln beskrivs Dr Carolyn Webster-Strattons modell för detta arbete vilken bygger på att handledaren bejakar den känsla läraren befinner sig i och handledaren hjälper läraren att identifiera negativa tankar och vända dem till mer positiva. Denna modell bygger på att alla involveras runt eleverna och man intar en problemlösningsstrategi. Forskarna kommer fram till att handledaren har stor betydelse och en viktig roll i arbetet för elever och lärare i skolan. Handledaren kan bidra till lärarens kompetensutveckling som även gynnar eleverna. Handledarens roll som engagerad, förtroendegivande och lösningsinriktad är helt avgörande menar Strain och Joseph.

I en studie i Colorado undersökte French (2001) praktiken hos speciallärare med ansvar för handledning av elevassistenter. Studien omfattade 240 speciallärare som deltog i en enkätundersökning. I studien framkommer att speciallärarna är medvetna om sitt övergripande ansvar för att handleda och utvärdera elevassistenternas arbete. Trots detta ansvar lägger speciallärarna väldigt lite tid på förberedelse av handledningen och elevassistenternas arbete med eleverna. Speciallärarna samtalar med elevassistenterna snarare än att ha skriftliga planer för hur assistenterna ska utföra sitt arbete med eleven eller en liten grupp elever. Vad elevassistenterna får av speciallärarna är olika tillvägagångssätt att bemöta barns beteenden. Det framkommer också att elevassistenterna är viktiga för verksamheten men de saknar kunskap om de mål som finns för elevernas utbildning trots att de arbetar så nära eleverna.

Studien visar vidare att elevassistenternas uppgift är att ansvara för elevens personliga omsorg och för att visa eleverna hur de ska göra. Speciallärarnas uppgift är av övergripande karaktär som att samarbeta med lärarna, planera lektioner, utforma IEP (Individualized Education Program) och samverka med föräldrar. Dessutom har de det yttersta ansvaret för elevernas måluppfyllelse. Speciallärarna är nöjda med det arbete som elevassistenterna utför men i studien framkommer flera brister i speciallärarnas handledning av elevassistenterna. French menar att det saknas regelbundna möten och en skriftlig plan för handledningen liksom möjlighet för speciallärarna att handleda, observera och utvärdera. De behöver också kunskap om olika handledningsmetoder och mötesstrukturer. Utifrån denna studie rekommenderar författaren utbildningsdepartementet att ta fram anvisningar för hur speciallärare ska arbeta med handledning för elevassistenter (a.a.).

Douglas, Chapin och Nolans (2015) studie i Pennsylvania kom fram till liknande utvecklingsområden som French (2001) fann i Colorado. I båda studierna har handledning för resurspersoner granskats och forskarna har kommit fram till att strukturer behöver säkerställas på myndighetsnivå. Speciallärarna som ska genomföra handledningen behöver få utbildning och mer tid för att genomföra uppdraget. I Douglas et al. (2015) studie intervjuades speciallärare med erfarenhet av handledning för resurspersoner. Resurspersonerna arbetade med barn och elever med olika funktionsnedsättningar som var inkluderade i vanliga skolor och klasser. Förutom ovan nämnda utvecklingsområden så framkommer att handledningen leder till stora framgångar för eleverna. Genom handledningen skapas förutsättningar för samarbete vilket löser konflikter och tid avsätts för att strukturera, lektionsplanera och schemalägga. Studien visar att *kommunikationen* i arbetslaget påverkar resultatet för eleverna (a.a.).

I studie från Texas fann även Jones (2012) att kommunikation är en framgångsfaktor för elever i behov av särskilt stöd. Genom samordning och samarbete mellan olika professioner skapas förutsättningar för elever att bli inkluderade i den allmänna skolan. Den viktigaste enskilda faktorn för att överbygga hinder som kan uppstå är en *effektiv kommunikation* i samarbetet med och runt eleven anser författaren. Jones presenterar en dokumentationsmodell som ett verktyg för att initiera samarbete mellan olika yrkeskategorier. Dokumentationen ligger till grund för en inventering av elevens behov som sedan följs upp kontinuerligt av olika professioner runt eleven.

2.4 Nordisk forskning om pedagogisk handledning

Genom handledning kan pedagoger utveckla den didaktiska kompetensen menar Ahlberg (2007a) och handledningen ger tillfälle till att reflektera över egna värderingar och uppfattningar i förhållande till undervisningens innehåll. Måluppfyllelsen för elever i behov av särskilt stöd är beroende av att läraren reflekterar över de val läraren gör i klassrummet. Det gäller alltifrån vad undervisningen ska handla om och varför, till hur undervisningen ska genomföras. Författaren menar att bemötande från skolan och lärare påverkar elevens utveckling både socialt och kunskapsmässigt, och är av stor vikt. Vidare anser författaren att läraren utvecklar sin professionalism i reflekterande samtal, här skapas möjligheter att värdera men också ifrågasätta den egna verksamheten. Då vardagens problem och dilemman formuleras och tolkas tillsammans i arbetslaget bidrar dialogen till att skapa ny kunskap, som leder till förändring i praktiken och kommer eleverna till del (a.a.).

Normell (2002) menar att utrymme till handledning måste skapas för lärarna för att de ska kunna leva upp till dagens krav på lärarrollen. Handledningen menar författaren ger möjlighet till lärande genom reflektion. Författaren anser vidare att en enda lärare inte ensam kan utforma miljöer som är optimala för lärande, hur duktig läraren än anses vara. Författaren menar att dagens lärarroll ställer stora krav på lärarens personliga kvalitéer vilket medför att det professionella förhållningssättet blir lika viktigt som ämneskunskaper. I takt med att samhället har förändras har kraven ökat på alla plan vilket även gäller kravet på självkänedom. Förr var skolans uppgift att lära barnen läsa, skriva och räkna medan de emotionella behoven tillgodosågs utanför skolan medan skolan idag ses som en viktig del i barnens emotionella utveckling (a.a.).

Handledning är kompetensutvecklande menar Gjems (1997) som ger deltagarna möjligheter att utifrån där de själva befinner sig utvecklas både personligt och organisatoriskt. Författaren menar att handledning har flera målsättningar där en är att deltagarna kommer att utveckla

professionella kompetenser. Detta menar författaren kommer att generera en utveckling som kommer att synas i det direkta arbetet för de enskilda lärarna. Gjems menar vidare att som professionell yrkesutövare så bör man vara sin egen observatör. I diskussioner med handledaren och andra i gruppen prövas och speglas olika erfarenheter och upplevelser vilket bidrar till gemensamma reflektioner och lärande för alla deltagare (a.a.).

Sahlin (2005) intervjuade specialpedagoger om hur de upplevde specialpedagogisk handledning och fann att handledning är en mycket komplex uppgift. Studien visar att förutsättningarna för handledning påverkas av såväl yttre som inre faktorer. Yttre faktorer är skolledningens attityd, inställning och organisation, vilket är i linje med de resultat Holley redovisade. Andra yttre faktorer, menar Sahlin, är lärarnas inställning till och deras förförståelse för handledning. Inre faktorer är specialpedagogernas professionalism och förmåga att lyssna. Författaren menar att det finns en omtanke i specialpedagogisk handledning där handledaren tar ansvar och för ett samtal som handlar om reflektioner av vardagen exempelvis relationen mellan lärare och elev (a.a.).

Sundqvist (2012) konstaterar att specialpedagogisk handledning i finlandssvenska skolor består mest av konsultation och överföring av kunskap medan man i övriga Norden ger handledning utifrån ett icke-föreskrivande perspektiv. Vilket innebär att fokus riktas mer mot den som söker handledningen och inte mot elevens problematik. Författaren menar att specialpedagogisk handledning är ett sätt för att göra mindre skillnad på specialundervisning och vanlig undervisning och göra skolan mer inkluderande.

Sundqvist identifierar, i likhet med Holley och Sahlin, olika faktorer som påverkar specialpedagogisk handledning. Författarna menar att handledningen påverkas av *strukturella faktorer*. Sundqvist visar att organisationen med skolledningen i spetsen skapar förutsättningar till mer formella och planerade handledningssamtal bland annat genom att ge mandat och erbjuda tid för handledning. Det finns andra praktiska hinder i organisationen som att lärarna har många olika arbetsuppgifter, något som författaren menar stämmer överens med andra undersökningar såväl i Sverige som i andra länder. Handledningen består då mest av råd och tips som förmedlas i korridorer, på raster och vid andra möten.

Vidare menar Sundqvist att *intrapersonella faktorer* påverkar den specialpedagogiska handledningen genom att den som ska handleda behöver kunskaper om såväl handledning som kunskaper om funktionsnedsättningar liksom hur man undervisar elever med inlärningssvårigheter. Kunskaper som alla på olika sätt påverkar resultatet av handledningen. Ytterligare omständigheter som påverkar handledningsresultatet är lärarens syn på handledning och vilket intresse som finns för att delta i handledning. För att utvecklas genom samtal krävs en god förmåga till interaktion och kommunikation mellan handledaren och den handledde.

Den tredje faktorn som påverkar specialpedagogisk handledning enligt Sundqvist är *interpersonella faktorer*. Grunden och utgångspunkten för specialpedagogisk handledning är en gemensam värdegrund på skolan vilket innebär ett gemensamt synsätt på elevers svårigheter, inkludering samt hur man arbetar med elevers svårigheter. Genom ett gemensamt ansvar för eleverna och att lärarlaget samarbetar och löser problem tillsammans skapas förutsättningar för ett kollaborativt arbetssätt (a.a.).

Sundqvist (2012) urskiljer och menar att det finns olika former av handledningssamtal. Vanligaste formen är det konsultativa handledningssamtalet, som sker i farten och handlar om att ge råd och tips. Författaren menar att specialpedagogisk kunskap förs över genom att läraren

får redskap att använda i vardagen. Sundqvist menar att det finns en risk med att det konsul-tativa samtalet bara fokuserar på elevens tillkortakommanden vilket även Bladini (2004) på-pekar. Bladini pekar på risken för stigmatisering och samtalet liknar det hon kallar för verktyg. Den andra typen av handledningssamtal som Sundqvist identifierar är det reflekterande handledningssamtalet som inte är lika vanligt förekommande enligt författaren. Samtalet är planerat och ger inga kortsiktiga effekter utan resultatet visar sig på längre sikt och då det tar tid att förändra. Här krävs mer eftertanke, val av samtalsteknik och mer djupgående tänkande och reflektion. Fokus flyttas från eleven och man diskuterar och finner lösningar i såväl klassrummet, hos läraren som i kontexten. Samtalet kan jämföras med det Bladini (2004) kallar reflekterande rum.

Sundqvist identifierar ytterligare en kategori av handledningssamtal som är det samarbetande samtalet som utgår från ett kollaborativt perspektiv. Denna typ av samtal tar avstamp i deltagarnas kompetenser, såväl specialpedagogisk som allmän undervisningskompetens, till en komplementär kompetens där deltagarna tillsammans är experter men på olika saker. Deltagarna styr och tar ansvar för handledningen tillsammans och kan med fördel utnyttja både tankestimulerande samtalstekniker och kunskapsförmedlande strategier (a.a.).

Hur specialpedagogisk handledning påverkar lärares beskrivning av den egna praktiken har studerats av Ahlberg (2007a) tillsammans med Klasson och Nordevall. Studien visade att samtalen kan ha olika riktning, rörelse och referens. Vilken riktning samtalet tar är beroende av deltagarnas syfte med handledningen, om avsikten är att så fort som möjligt nå en lösning eller om målet är att problematisera och belysa verksamheten ur olika perspektiv. Under samtalets gång kan riktningen variera och pendla mellan olika syften. Rörelsen i samtalet påverkas av deltagarnas förståelse och erfarenhet liksom vilka kopplingar och referenser de gör till praktiken. Samtalets rörelse påverkas också av vilken nivå av verksamheten man utgår från om det är på individ-, grupp- eller skolnivå. Dynamiken uppstår då samtalet svänger fram och tillbaka mellan olika nivåer och teman. Eftertanke och reflektion uppstår då samtalsdeltagarna vidgar rörelsen i samtalet genom att referera till olika dimensioner vilket är en grund för pedagogernas lärande (a.a.).

Bladini (2004) intervjuade specialpedagoger om handledning och fann att handledningssamtal kan delas in i två kategorier, *verktyg och reflekterande rum*. Vid vissa handledningstillfällen är utgångspunkten lärarens upplevelse av problem i vardagen. Beskrivningen av problemet utgår ofta från ett individperspektiv och problemet läggs hos den enskilde eleven. Handledaren ses som en expert som har stor kunskap och det finns en önskan hos läraren att få råd. Samtalet blir ett verktyg att hantera problemet och elevens situation förbättras på kort sikt. Författaren menar att det finns en fara att problemet befästs som ett individproblem. Andra handledningssamtal har sin utgångspunkt i en längtan om förändring av klassrumssituationen och genom att förändra situationen för den enskilde eleven men också att förändra lärarens handlande. Genom att handledaren intar en annan roll i samtalet skapas förutsättningar för ett reflekterande rum där lärarna stimuleras att tänka och beskriva problemet ur ett vidgat perspektiv, där bemötande och hela sammanhanget blir en viktig del i samtalet. Handledningssamtalen utvecklas i riktning mot reflektion vilket leder till ett förändrat tankesätt. Författaren menar att yttre förutsättningar för att handledning ska få karaktären av ett reflekterande rum är en väl fungerande organisation och arbetslag, men även gynnsamma arbetsvillkor liksom en tydlig beskrivning av specialpedagogens uppdrag (a.a.).

Specialpedagogens yrkesroll problematiseras i en studie av von Ahlefeldt Nisser (2014). Empirin består av samtal med specialpedagoger, speciallärare och rektorer, alltför att skapa för-

ståelse för den specialpedagogiska organisationen. Hur man beskriver uppdraget och yrkesrollen skulle besvaras samt hur yrkesgrupperna utförde sitt uppdrag som kvalificerad samtalspartner. Båda yrkesgrupperna ska enligt respektive examensförordning ha förmågan att vara en kvalificerad samtalspartner liksom att de ska arbeta förebyggande, men skillnaden finns i hur man arbetar. Författaren beskriver hur specialläraren arbetar med eleven enskilt eller i grupp medan specialpedagogen arbetar övergripande på olika nivåer för eleven.

Resultatet i studien visar att föreställningarna från de olika yrkesgrupperna var mest samstämmiga om specialläraruppdraget men att det skett en förskjutning från att arbeta med elever med problem till att arbeta med alla elever. I arbetsuppgifterna ingick såväl ämnesutveckling genom kvalificerade samtal som att vara flexibel och undervisa i klass, mindre grupper eller enskilt. Beskrivningen av specialpedagogens uppdrag var det mer diffust och det visade sig att anställningsformen var det avgörande för uppdraget. Specialpedagogernas kvalificerade samtal riktade sig mot alla nivåer, mot ledning och organisation, lärare och mot speciallärare (a.a.). Även Takala och Ahl (2014) har studerat de specialpedagogiska yrkesrollerna i Sverige och visar på liknande resultat. Speciallärarna är mer ämnesknutna och har en större kunskap om läs- och skrivsvårigheter medan specialpedagogernas kunskap är större om specialpedagogisk handledning. Den handledande funktionen varierade dock mellan olika skolor (a.a.).

von Ahlefeldt Nisser (2014) definierar speciallärar- och specialpedagogrollen i termer av inifrån- och utifrånperspektiv. Författaren menar att specialläraren har ett inifrån perspektiv vilket innebär att specialläraren finns med i verksamheten varje dag. Detta kan utgöra ett hinder i en handledningssituation eftersom man finns för nära verksamheten. Vidare menar författaren att specialpedagogen har ett utifrånperspektiv och har distans till verksamheten vilket är att föredra vid handledning och förebyggande arbete. Hur yrkesrollerna uppfattas och förstås får konsekvenser för den specialpedagogiska organisationen menar von Ahlefeldt Nisser. Även Bladini (2004) pekar på att specialpedagogens uppdrag saknar tydliga definitioner. Detta i sin tur bidrar till att uppdraget ser olika ut beroende på hur det tolkas, i olika verksamheter och av olika skolledningar (a.a.).

Näslund (2004) menar att leda ett samtal i en handledningssituation ställer krav på handledaren och handledarrollen är viktig för samtalet. Författaren menar att handledaren har till uppgift att både sätta yttre gränser i samtalet liksom att stödja gruppens medlemmar så att inte flyktmekanismer tar över utan att samtalet berör det aktuella ämnet. Näslund menar vidare att det även finns yttre förutsättningar som påverkar samtalet och nämner kollegiala förhållanden på arbetsplatsen, liksom svårighet att arbeta i grupp eller en vag ledning. Detta är alla olika faktorer som var för sig kan påverka en handledningsgrupp så att det inte skapas tillfällen för reflektion (a.a.).

Kemmis et al (2014) konstaterade genom en metastudie att handledning hjälper nyutbildade lärare att upptäcka sin roll som ledare i klassrummet och komma in i skolkontexten. Forskarna jämförde handledningen för nyutexaminerade lärare i Sverige, Finland och Australien. Av studien framgår att lärarna får olika former av handledning beroende på den kontext som råder i samhället och på skolan. Handledningen kan bestå av hjälp att lösa de akuta problem man ställs inför, att få råd och stöd i undervisningen eller att genom samarbete och reflektion få möjlighet till personlig utveckling. Studien visar att det finns både likheter och skillnader i handledningen av nya lärare mellan länderna. Skillnaderna beror främst på styrning och ledning på såväl nationell som lokal nivå. Dessutom kräver olika former av handledning olika förutsättningar. Det handlar om förhållanden som organisation och ut-

formning av handledningen men också om hur handledare och handledd förstår innebörden av handledningen. Vidare handlar det om solidaritet, makt och sociala relationer mellan handledda och handledare. Kemmis et al anser att valet av handledningsmodell påverkas av samhällsstrukturen och handledningens syfte. Handledning som bygger på övervakning och tillsyn förutsätter en stark byråkrati medan handledning som bygger på råd och stöd leder till en mer auktoritär profession. Handledning som leder till personlig utveckling genom samverkan med andra leder till en mer demokratisk lärarprofession (a.a.).

I samtliga tre länder är råd och stöd den vanligaste formen av handledning visar studien, men under en tioårsperiod har handledningen utvecklats till något mer i Finland. Likheten är störst mellan Sverige och New South Wales (Australien) där handledningen förändrats från tillsyn och övervakning mot ett system som bygger mer på råd och stöd till den enskilde läraren där läraren lotsas in i läraryrket av en handledare. Metoden stämmer överens med den politiska styrningen och skolans regelverk i länderna. Studien visar att båda systemen existerar parallellt vilket leder till att nya lärare slussas in i en individualistisk professionalism. Den nyanställda ska dels utvecklas mot att anpassa sig mot professionella normer men också bli en del av auktoriteten. Av studien framgår att handledningen i Finland skiljer sig åt då den numera sker i grupp. Flera lärare diskuterade och reflekterade tillsammans utifrån det de varit med om i klassrummen. Handledningen gjorde att de utvecklade sin professionalism. Forskarna menar att debatten inom skola och i politik har lett till en godkännande av handledning som en del i utveckling av professionen. Handledningen bygger på tanken att mer erfarna lärare tillsammans med nyutbildade lärare gemensamt utvecklar kunskap om undervisning genom samverkan. Målet är att få ansvarsfulla lärare som redan tidigt i karriären litar till sin förmåga och som tillsammans med kollegor möter de utmaningar de ställs inför i skolan (a.a.).

Medan Kemmis et al beskrev hur nyutexaminerade lärare i Finland byggde sin professionalism genom grupphandledning visar samtidigt Takala och Ahl (2014) att handledning är ovanligt inom specialundervisningen i Finland. Takala och Ahl (2014) jämförde den specialpedagogiska verksamheten mellan Finland och Sverige och det framkom flera skillnader. I Sverige finns två professioner som arbetar inom specialpedagogisk verksamhet, både specialpedagoger och speciallärare. I Finland har man enbart en yrkeskategori, speciallärare. I Sverige består den specialpedagogiska yrkesrollen av varierande arbetsuppgifter som rådgivning, handledning som är inriktat mot såväl organisation- grupp- och individnivå. På individnivå är målet att arbeta mot inkludering men studien visar att mycket av elevarbetet pågår utanför klassrummet. Författarna ser ingen tydlig skillnad mellan specialpedagogerna och speciallärarna utan arbetsuppgifterna varierade från skola till skola. I de finska skolorna utförs samma typ av arbetsuppgifter på individnivå som i Sverige men det förekommer ingen rådgivning eller handledning. Speciallärarna i Finland arbetar mer med egna små grupper och har större möjlighet att bedöma elevernas kunskaper på egen hand. Handledning är något som bör utvecklas i båda länderna anser Takala och Ahl som menar att det är en viktig del i organisationen av specialundervisning.

2.5 Sammanfattning

Forskningsläget inom andra discipliner visar att handledning har liknande effekter som inom pedagogiken. Det handlar till exempel om en ökad professionalism och beredskap i vardagens arbete liksom en möjlighet att hantera stress och minska konflikterna på arbetsplatsen. Såväl internationell som Nordisk forskning visar på vikten av en väl fungerande organisation och struktur som ger utrymme för planerade samtal och inte bara oplanerade möten. Handledaren behöver ha kunskap om handledningsmodeller men forskarna visar också på vikten av goda relationer och förmåga att skapa ett kommunikativt klimat. Forskningen påvisar att det goda som framkommer genom handledning kommer eleverna till del i klassrummet.

Forskning i Norden har visat att handledning till nyutbildade lärare bidrar till att forma läraren utifrån politisk styrning och in i organisationens kontext. Forskningen visar också att det är ovanligt med specialpedagogisk handledning i Finland medan det förekommer i övriga Norden. Handledning visar sig vara komplext, samtidigt menar forskarna att den är viktig för kunskapsutvecklingen såväl för den enskilde läraren som för organisationen. Vidare anses handledningen bidra till att minska skillnaderna mellan specialpedagogik och allmän pedagogik. Forskningen identifierar olika typer av handledande samtal där det ena inte utesluter det andra utan är avhängt syftet med handledningen.

Både handledning och handledarrollen är områden som har intresserat forskare. Däremot har vi inte funnit studier som studerar kopplingen mellan handledare och handledd. I föreliggande studie kommer vi att jämföra specialpedagogers och lärares berättelser om målet för handledning, deras erfarenheter av handledning och om förutsättningarna för handledning. Därigenom vill vi bidra till att öka kunskapen och förståelsen för specialpedagogisk handledning i grundskolan.

3 Studiens syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka samt skapa förståelse för hur specialpedagoger och lärare beskriver specialpedagogisk handledning i grundskolan. Syftet preciseras i följande fyra frågeställningar:

1. Vilka är handledningens mål, dvs. hur beskrivs specialpedagogers syfte respektive lärares förväntningar på handledning?
2. Hur ser specialpedagogernas och lärarnas erfarenheter ut kring handledning?
3. Vilka förutsättningar för handledning beskriver specialpedagogerna och lärarna?
4. Vilka likheter och skillnader finns mellan yrkeskategoriernas berättelser?

4 Teoranknytning

I kapitlet beskrivs den sociokulturella teorin och det kommunikativa relationsperspektivet. KoRP, och hur de ser på lärande. Centrala begrepp som *interaktion*, *artefakter*, *mediering* och *utvecklingszoner* förklaras. Det sociokulturella perspektivet används som ram för vår studie och utifrån denna ram använder vi det specialpedagogiska perspektivet KoRP.

4.1 Sociokulturell teori

Det centrala i den sociokulturella teorin är interaktion och språket mellan människor vilket är kärnan i specialpedagogisk handledning. Grunden härstammar från den ryske psykologen Lev S Vygotskys (1896-1934) tankar och teorier som har förts vidare och utvecklats av Säljö. Säljö (2000) menar att vårt sätt att vara, kommunicera och uppfatta verkligheten är skapat och format utifrån sociala och kulturella erfarenheter. Språket är en central del i den sociokulturella teorin och det är genom språket vi delar erfarenheter med varandra. Det sker då vi frågar andra liksom då vi lånar och utbyter erfarenheter och kunskaper med varandra. Författaren menar vidare att i en sociokulturell teori blir de kommunikativa processerna helt centrala för mänskligt lärande och utveckling (a.a.).

Säljö anser att i den sociokulturella teorin betonas sambandet mellan tänkandet och kommunikation. I denna teori studeras vad människor säger eller gör och det vi har tillgång till i praktiken. Detta innebär att man inom denna teori menar att det mänskliga tänkandet är situerat och inte kan avskiljas från sociohistoriska och kulturella sammanhang. Analysen måste därför spegla människors agerande i sociala praktiker och med kulturella verktyg eftersom tänkandet är inbäddat i det som sker (a.a.).

Vidare menar Säljö att vi gör våra erfarenheter tillsammans med andra i *interaktion* och dessa medaktörer gör världen begriplig och förståelig för oss, ett annat sätt att uttrycka detta på är att omvärlden förtolkas för oss. Det begrepp som används inom den sociokulturella teorin är *mediering*. Begreppet ses som att människan inte står i direkt otolkad och omedelbar kontakt med omvärlden. Människor hanterar detta genom att använda fysiska och intellektuella redskap, *artefakter*, som en del av vår sociala praktik. Detta innebär att medieringen är färgad av vår kultur och av de redskap vi använder. Det viktigaste medierade redskap är det som finns i vårt språk. Artefakter är de resurser vi har i form av intellektuella eller materiella redskap enligt Säljö.

En grundtanke hos Vygotsky var att människan alltid är under förändring och utveckling. I alla sammanhang och i alla samspelssituationer approprierar individen kunskap vilket innebär att individen tar till sig ny kunskap och tar över kunskap från andra. Hela tiden är människan på väg att appropriera nya insikter med de medel eller redskap som man förfogar över (Säljö, 2000, s 119). I ett okänt socialt sammanhang använder individen sina tidigare kunskaper och erfarenheter för att bli bekant med det nya sammanhanget. Människans lärande och utveckling kan beskrivas med begreppet utvecklingszon (zon of proximal development). Vygotsky beskrev denna utvecklingszon enligt Säljö's översättning som "avståndet mellan vad man kan prestera ensam och utan stöd å ena sidan, och vad man kan prestera under en vuxens ledning eller i samarbete med mer kapabla kamrater å andra sidan" (Säljö, 2000 s 120).

I en sociokulturell teori sker inläring genom att individen deltar i handlingar och resonemang i sociala praktiker som individen så småningom behärskar efter att handlingarna genomskådats och en förtrogenhet har byggts upp. Detta sker genom att problem eller uppgifter som individen inte klarar av på egen hand kan lösas med assistans eller handledning från omgivningen. Det finns ingen tydlig gräns mellan att behärska eller inte behärska ett redskap, intellektuellt eller fysiskt, utan upprepade försök med bistånd från omgivningen kan vara nödvändigt innan kunskapen finns införlivad hos individen, menar Säljö.

4.2 KoRP

Det kommunikativa relationsperspektivet (KoRP) är sprunget ur den sociokulturella teorin där språket är centralt. I social samvaro sker kunskapsbildning enligt Ahlberg (2013). Författaren menar att samspelet mellan omgivning och individ är centralt inom KoRP och kunskapsbildningen växer fram i ett samspel mellan kommunikation, delaktighet och lärande. Meningsskapandet sker utifrån både enskilda individers erfarenheter och kunskaper som gemensamma värderingar och normer som utvecklas i sociala interaktioner. Ahlberg anser att det är viktigt att inte enbart se till förmågor och kunskaper utan även att se till samspel och sociala interaktioner i lärmiljön.

Ur ett kommunikativt och relationsinriktat perspektiv menar Ahlberg att elever har behov av att känna delaktighet och tillhörighet för att vara en del av klassmiljön. Vidare anser Ahlberg att medierande verktyg är av avgörande betydelse för elever i behov av särskilt stöd för att uppnå en god lärandemiljö. Det handlar inte enbart om språket utan att även hitta alternativa verktyg för att öka förståelsen och möjliggöra att eleverna blir en del av lärandegemenskapen. Enligt Ahlberg ökar möjligheterna för elever i behov av särskilt stöd att utvecklas om skolsituationen förändras och att det finns stödjande strukturer. Genom vägledning och stöd runt eleven kan eleven få möjlighet att utveckla sitt lärande och känna delaktighet (a.a.). Fem påstående är viktiga för perspektivet och har tydliga kopplingar till den sociokulturella teorin (Ahlberg, 2013 s 147).

- Människors lärande är diskursivt, vilket innebär att det är beroende av historiska, kulturella och sociala sammanhang.
- Människors lärande är situerat, vilket innebär att det är situationsbundet.
- Människors lärande är i huvudsakligen socialt, vilket innebär att det sker i interaktion med andra.
- Människors lärande är medierat, vilket innebär att det förmedlas genom stöd och hjälp av medierande verktyg.
- Människors lärande är positionsbundet, vilket innebär att det påverkas av sociala sammanhang och villkor, individuella omständigheter och relationer till andra.

Ahlberg (2013) menar att KoRP är ett specialpedagogiskt perspektiv som riktar sig mot elever i behov av särskilt stöd. Då specialpedagogisk handledning bidrar till en kunskapsutveckling för lärarna finns en koppling mellan handledning och det lärarna tar med sig till klassrum. Den specialpedagogiska handledningen bygger på språket och det kommunikativa samspelet samtidigt som det medför att lärarna får många olika redskap att arbeta med. I resultatet lyfts perspektivet genom hur specialpedagoger och lärare menar att strukturen av den specialpedagogiska handledningen bidrar och underlättar för lärarna i arbetet med elever i behov av särskilt stöd (a.a.).

5 Metod

Uppsatsens syfte är att genom specialpedagogers och lärares berättelser få insyn i praktiken och en fördjupning om specialpedagogisk handledning i grundskolan. Uppsatsen har den sociokulturella teorin och det specialpedagogiska perspektivet KoRP som ram för studien. Forskningsansatsen utgår från att kunskapen inte bara finns hos individen utan skapas mellan människor i interaktion och i samspel med andra där språket har en viktig roll och det är genom språket som kunskapsbildningen blir synlig menar Säljö (2000) och Ahlberg (2013). Fokusgruppintervjuer är vårt val av metod för insamling av empiri. Metoden är kvalitativ och går att förena med forskningsansatsen. I kapitlet beskrivs inledningsvis hur urvalet gått till, följt av en beskrivning av fokusgrupperna och hur datainsamlingen skett. Därefter beskrivs bearbetningen och analysförfarandet följt av studiens trovärdighet. Metodkapitlets sista del innehåller etiska aspekter på studien.

5.1 Urval

I kvalitativa studier är urvalet av deltagare av stor betydelse då urvalen är så små. Urvalet ska analytiskt selektivt vilket innebär att urvalet ska fånga viktiga särdrag i förhållande till problemställningen och det man vill få ut av studien enligt Halkier (2010). Utgångspunkten för urval togs med hänseende till uppsatsens syftesområde och följaktligen utmejslades två relevanta kriterier. Den här formen av urval benämns som strategiskt urval av både Bladini (2004) och Stukát (2011). Det första kriteriet var att både specialpedagogerna och lärarna skulle ha en adekvat utbildning, ha arbeta inom grundskolan och ha minst fem års yrkeserfarenhet. Det andra kriteriet var att specialpedagogerna och lärarna skulle ha erfarenheter av specialpedagogisk handledning.

Undersökningen har genomförts i tre olika kommuner, två mindre och en medelstor. Valet av de mindre kommunerna grundar sig i möjligheten att få tillräckligt många specialpedagoger till en fokusgrupp och valet i övrigt beror på det geografiska läget. Då det gäller lärarna i studien kommer de från en av de mindre kommunerna samt den medelstora kommunen.

Kontakt togs med specialpedagogerna, först via telefon och sedan via mail, med information om studien, vad en fokusgruppintervju innebär och inbjudan till fokusgrupperna. Vid telefonkontakten fanns några screenings frågor om utbildning, anställning och erfarenhet av handledning. De som var intresserade fick via mail information om studiens syfte och diskussionsunderlaget. De specialpedagoger som deltog i studien uppfyller alla kriterier genom att de är anställda som specialpedagoger, helt eller delvis, och har erfarenhet av handledning. Urvalet av lärare gjordes i den större kommunen genom ett slumpmässigt urval av en av de fem grundskolorna medan det i den mindre kommunen bara fanns en grundskola. Från dessa skolor gjordes ett stratifierat urval från en lista bland de pedagoger som har en tillsvidareanställning i kommunerna, varit yrkesverksamma minst fem år och har en adekvat utbildning. Även här togs kontakt via telefon och mail för att berätta om studien och kontrollera anställning, yrkeserfarenhet, utbildning samt erfarenhet av handledning. Våra strata bygger på grundskolans stadier så att samtliga stadier blir representerade, Byström och Byström (2011).

5.2 Studiens genomförande

Den sociokulturella teorin är kritiskt till intervjuer där man svarar på givna frågor vilket begränsar möjligheten att tänka vidare och reflektera enligt Säljö (2000). I fokusgrupper som är vårt val, är deltagarna i ett socialt sammanhang och gruppen diskuterar, interagerar och samtalar med utgångspunkt från sina erfarenheter och kunskaper utifrån ämnet. Detta ger deltagarna möjlighet till reflektion och vidare lärande.

I studien samtalar specialpedagoger för sig och lärare för sig i fokusgrupperna. Studien består av fyra fokusgrupper, två grupper med specialpedagoger och två grupper med lärare. Grupperna med specialpedagoger kallas i fortsättningen Sa och Sb. Fokusgruppen Sa består av tre specialpedagoger från den medelstora kommunen och fokusgruppen Sb består av specialpedagoger från två olika kommuner med ett kommunövergripande nätverk. Sb består av fem specialpedagoger varav en har ett delat uppdrag som specialpedagog och speciallärare. Alla arbetar på olika stadier i grundskolan och har arbetat inom yrket minst fem år samt har erfarenheter av specialpedagogisk handledning. Både den tidigare och dagens specialpedagogutbildning finns representerad bland deltagarna. Namnen på deltagarna är fingerade.

Fokusgrupperna med lärare benämns i fortsättningen La bestående av fem deltagare från den större kommunen och Lb med fyra deltagare från en av de mindre kommunerna. Det avsattes en och en halv timme för varje fokusgrupp och det bokades lokaler där grupperna kunde träffas utan att bli avbrutna. Genom inspelning av fokusgruppsintervjuerna dokumenterades diskussionerna och har sedan transkriberats i sin helhet. Efter samtalet gjordes en direkt reflektion av moderator. Transkriberingen har varit en utmaning och ett grovgöra men av stor vikt för den fortsatta analysen. Halkier (2010) menar att det är bättre att bilda fokusgrupper där deltagarna i den har samma roll i organisationen och Wibeck (2015) rekommenderar fyra till sex deltagare i en fokusgrupp.

Utgångspunkten för fokusgruppsintervjun var en introduktionsmanual där deltagarna informeras om syftet samt en beskrivning om ramarna för diskussionen. Davidsson (2006) menar att metoden skiljer sig från traditionella intervjuer genom att den mer liknar en diskussion eller ett samtal mellan gruppdeltagarna men också så till vida att fokusgrupper har ett fokus på ett bestämt ämne och innehåll (a.a.). Utifrån studiens syfte fokuseras på specialpedagogisk handledning och hur deltagarna diskuterar sig fram om deras erfarenheter av specialpedagogisk handledning. Vad berättar gruppen om innehållet i specialpedagogisk handledning, vilka uppfattningar förekommer och hur ter det sig i praktiken.

Som vid andra intervjuer kan formen vara strukturerad på olika sätt alltifrån starkt strukturerad till ostrukturerad. Utifrån syftet för studien passar den ostrukturerade formen bäst då deltagarna får möjlighet att diskutera ämnet under friare former och tillsammans formulera och utveckla synen på den specialpedagogiska handledningen och hur den ser ut i verksamheten. Wibeck (2010) menar att även om fokusgrupp består av enskilda bidrag så är helheten den kollektiva kvalitén vilket är det viktiga och går utöver individens åsikter. Deltagarna får stora möjligheter att ta upp nya aspekter och att med egna ord beskriva sina upplevelser och erfarenheter utan att intervjuaren ställer speciella frågor (a.a.). Avslutningsvis fick deltagarna sammanfatta hur de upplevt gruppdiskussionen. Vår roll i gruppen har varit att vara moderator eller samtalsledare. Uppgiften var att introducera ämnet och följa gruppens diskussion men inte vara aktiva i samtalet. Däremot har uppgiften krävt att vi har varit aktiva i vårt lyssnande och observerar interaktionen mellan gruppmedlemmarna.

Wibeck (2010) lyfter flera fördelar med fokusgruppintervjuer. En fördel med fokusgrupper är att de olika deltagarnas jämförelser av och erfarenheter om ämnet kommer fram liksom att förståelsen i gruppprocesserna ofta bidrar till ny kunskap om komplexiteten. En annan fördel är fokusgruppens förmåga att producera koncentrerad data om ett bestämt ämne på ett smidigt sätt. Som deltagare i en fokusgrupp bestämmer deltagaren själv när man vill gå in eller ur en diskussion. Forskaren behöver inte som vid fältarbete och deltagande observationer vara ute på fältet och "vänta" om något av intresse händer (a.a.). En nackdel är att forskaren går miste om en mängd intressanta saker genom att inte vara närvarande i människors sociala kontext menar Halkier (2010). Wibeck (2010) pekar på en risk med metoden eftersom forskaren kan inte kan påverka de medverkandes yttrande utanför fokusgruppen.

5.3 Analys

Robertsson (2012) menar att människors situation blir begriplig genom de historier hen berättar. Johansson (2005) menar att språket i en berättelse kan analyseras ur olika dimensioner varav innehållsanalysen är en. Analysmetoden ger svar på frågor om händelser, tid och rum, vilka genomgående teman och vilken diskurs som råder (a.a.). Enligt Wibeck (2010) är den innehållsliga analysen en analysmetod som besvarar frågor som vilka händelser som skildras och hur relationerna ser ut mellan de olika deltagarna. Metoden ger möjlighet att fånga upp återkommande teman i texten, både ytliga och underliggande. I analysen är det viktigt att ta hänsyn till kontexten (a.a.). Ahlberg (2013) menar att det finns en kritik riktad mot innehållsanalys eftersom det kan vara svårt att uppfatta innehållet som kan upplevas trivialt samtidigt menar hon att det fördjupar och breddar kunskapsutvecklingen (a.a.). Innehållsanalysen har valts som analysmetod utifrån studiens syfte.

Johansson (2005) beskriver analysen som en process i flera steg där analysen inleds redan vid intervjutillfället. Nästa fas är att avgöra hur transkriberingen ska ske och den tredje fasen är att läsa materialet flera gånger för att upptäcka mönster, nyckelord och teman följt av att skriva referat av berättelserna (a.a.). Både Johansson (2005) och Wibeck, (2015) påpekar vikten av ett systematiskt tillvägagångssätt där materialet kodas, kategoriseras och delas upp för att se trender, tendenser och teman.

Bearbetningen och analysen från fokusgrupperna syftar till att komma åt de innehållsliga aspekterna i berättelserna och genom att analysera textens innehåll fångas centrala teman i specialpedagogernas och lärarnas berättelser. Analysen startade redan vid transkriberingen av ljudinspelningarna från fokusgrupperna. Berättelserna transkriberades ordagrant där även betoningar, pauser och tystnad framkom och de transkriberade texterna lästes ett flertal gånger. Deltagarnas utsagor och hur de talar har bildat kategorier som färgmarkerats och kodats för att därefter bilda gemensamma teman. Varje tema sammanfattades i en berättelse som innehåller citat från fokusgruppintervjuerna. Tolkningen och analysen har gjorts för att öka förståelsen för specialpedagogisk handledningen i grundskolan och jämföra yrkeskategoriernas berättelser om mål för handledningen, erfarenheter och förutsättningar för specialpedagogisk handledning. Studien utgår från meningen i berättelsen och inte från enstaka ord.

Wibeck (2010) menar att en innehållsanalys består av sammanfattningar grundade på deltagarnas uttalanden som illustreras med citat. Jämförelser menar Wibeck (2010) kan göras inom en grupp men också mellan grupper. Det finns inte en fri tolkning utan den är *vad* forskaren väljer och *hur* hen gör blir resultat av medvetna eller omedvetna val (a.a.).

5.4 Studiens trovärdighet och generaliserbarhet

Enligt Wibeck (2010) kan inte fokusgrupper ge data där generella slutsatser dras utan det handlar om att se tendenser och mönster. Johansson (2005) menar att en innehållsanalys har svagheter eftersom det handlat om tolkningar och menar att slutsatser och reflektionerna ska kunna delges och göras begripliga för de som läser. Det handlar inte om den absoluta sanningen utan om arbetets trovärdighet. Genom att presentera alternativa förklaringar och använda citat är så blir analysen mer trovärdig (a.a.). Detta har vi försökt förhålla oss till i vår studie.

Kvale (1997) menar att frågan om verifiering är något som man bör ha med sig under hela processens gång. Författaren beskriver att man ska försöka övertyga andra om giltigheten av sina analytiska val och argument och resultat. Det kan vi göra genom att det är genomskinligt och tillgängligt för andra. Detta kräver av oss att vi gör ett ordentligt systematiskt hantverk och att vi lägger fram våra överväganden, val och resultat för andra. Johansson (2005) menar att studiens författare har ansvaret för hur tolkningen har gjorts (a.a.). Validitet handlar om att göra systematiska val och göra det genomskinligt för andra samt att argumentera så analytiskt övertygande att resultatet accepteras.

Johansson (2005) menar vidare att berättelsen och analysen ska presenteras så att läsarna ska få en större förståelse. Våra förhoppningar är givetvis att så ska vara fallet, men det är något som läsarna får avgöra. Ur ett sociokulturellt perspektiv redogör vi för de olika delarna i studien och förhoppningsvis ser läsaren det sammanhanget och de verktyg och den interaktion som studien presenterar samt att det sker i ett sammanhang.

5.5 Etiska aspekter

Under hela arbetets gång har de etiska övervägandena varit närvarande. Vi har genom hela studien diskuterat och arbetat med hänsyn till Vetenskapsrådets (2011) huvudkrav. Reglerna handlar om att individen som berörs i forskning ska skyddas liksom hur data samlas in och hur resultatet ska publiceras som vilka som ska ta del av den. Koden specificerar fyra krav för att en forskning ska svara upp mot individskydd i studien, informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekrav.

Informationskravet innebär enligt Vetenskapsrådet att deltagare ska få information om syftet med forskningen. Både vid den första telefonkontakten med specialpedagogerna och lärarna liksom vid intervjutillfället informerade vi om studien och dess syfte.

Samtyckeskravet innebär att deltagare ska samtycka till att delta i en studie eller undersökning. Vi upplyste våra deltagare om att det var frivilligt att delta både vid telefonkontakten och vid intervjutillfället och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan. Det fanns också möjlighet att avstå från att diskutera i grupperna om man så önskade. Vid fokusgruppintervjun frågade vi också var och en om tillåtelse att bända diskussionen.

Konfidentialitetskravet innebär att personuppgifter ska behandlas och förvaras på ett säkert sätt så att det inte går att identifiera deltagarna i en undersökning enligt Vetenskapsrådet. I vår studie skyddas all data från fokusgrupperna noga då identitet inte ska vara möjlig att röja. Alla namn i studien är fingerade vid transkriptionen.

Enligt vetenskapsrådets nyttjandekrav får det insamlade materialet endast användas för forskningsändamål. Vår empiri ligger till grund för vårt arbete och kommer inte att användas för några andra ändamål.

Utifrån de etiska aspekterna så har fokusgrupper stor fördel enligt Wibeck (2010) då författaren menar att fokusgruppsintervjuer inte är så styrda som andra intervjuer. Här menar författaren att deltagarna får komma till orda på sina villkor, deltagarna har möjlighet att avstå att gå in i en sekvens av diskussionen om det upplevs besvärande. Deltagarna kommer till tals på sina villkor och inte intervjuarens. Samtidigt menar Wibeck att det finns ett etiskt problem med fokusgrupper genom att de deltagare som är med i fokusgruppen kan röja identitet eller sprida information om deltagarna. Här har vi i inledningen av fokusgruppsintervjun tagit upp detta med deltagarna för att göra dem medvetna om detta dilemma och återigen upplysa om möjligheten att avbryta deltagandet liksom möjligheten att inte delta i diskussionen.

6 Resultat

Den empiriska delen presenteras utifrån forskningsfrågorna. Först presenteras specialpedagogernas berättelser och därefter lärarnas berättelser om specialpedagogisk handledning. Resultatet delges genom berättelser som följs av citat. Varje yrkesgrupp sammanfattas och till sist redovisas likheter och skillnader mellan yrkeskategorierna.

6.1 Specialpedagogernas berättelser

Specialpedagogerna samtalar i fokusgrupperna kring givna ämnesområden utifrån sina erfarenheter och kunskaper. Först redovisas specialpedagogernas syfte med handledning, därefter redovisas hur de beskriver sina erfarenheter av handledning och till sist redovisas vilka möjligheter och hinder för handledning som framkommer. Till sist sammanfattas deras berättelser och kopplas till aktuell forskning.

6.1.1 Handledningens syfte, enligt specialpedagogerna

Specialpedagogerna menar att handledning kan ha flera olika syften och i resultatet identifieras tre olika syften för specialpedagogernas handledning med lärarna. De är kompetensutveckling, kunskapsöverföring och förebyggande arbete.

6.1.1.1 Kompetensutveckling

Resultatet visar att kompetensutveckling är ett av specialpedagogernas syfte med handledning. Fokusgrupperna beskriver handledningen som ett tillfälle att vända och vrida på problem för att tillsammans se problemen ur ett nytt perspektiv. En av specialpedagogerna uttrycker det som att ”komma vidare och tänka i nya banor”. Handledningen ger ”vidgade perspektiv” och arbetslagen får möjlighet att tillsammans diskutera och komma fram till nya synsätt på problem. Specialpedagogerna är överens om att det är såväl genom deras frågor till handledningsgruppen som i interaktionen inom gruppen som leder till nya tankebanor för både arbetslaget och individen.

... och att det kan ge väldigt mycket det här att man vänder och vrider... och ställer olika frågor... som då väcker ytterligare tankar... Ida

Specialpedagogerna samtalar vidare kring fler sätt att öka kompetensen hos ett arbetslag eller för en enskild lärare. De menar att genom bekräftelse och att lyfta det positiva bidrar till ökad professionalism hos läraren. Maria uttrycker det som ”att få andra att växa”. Ytterligare ett exempel på kompetensutveckling är hennes ”miniföreläsningar” om barns språkutveckling för att öka kompetensen hos olika lärargrupper.

... målet är att höja medvetenheten i arbetslaget om hur viktigt det är med ett kommunikativt arbetssätt... Maria

6.1.1.2 Kunskapsöverföring

Att överföra specialpedagogisk kunskap till enskilda lärare eller ett arbetslag är ett annat syfte för handledning som specialpedagogerna i Sb samtalar om. Gruppen diskuterar och beskriver hur man på olika sätt försöker hitta former för att föra över specialpedagogisk kunskap till ar-

betslagen. Klara berättar om ett exempel där hon tillsammans med skolpsykologen ledde grupparbeten om beteendeproblematik. Julia och Ida berättar att de har gjort ett informationsmaterial om neuropsykiatriska funktionshinder för att lärarna ska förstå vad diagnoser innebär och hur de kan bemöta elever i svårigheter. De berättar också hur de använder sig av litteratur och film som diskussionsunderlag för att öka kunskapen i arbetslaget vilket i sin tur gynnar eleven i klassrummet.

... då gjorde vi en liten broschyr som vi skickade ut...och vi hade tagit hem en film som vi tittade på... och så då tog vi lite avsnitt runt det här funktionshindret och så hade vi diskussioner...med den här personalen. Julia

6.1.1.3 Förebyggande arbete

Förebyggande arbete är ett tredje syftet för handledning som specialpedagogerna beskriver. Specialpedagogerna berättar om olika former av förebyggandearbete och kunna "ligga steget före". De är överens om att schemalagda grupphandledningarna liksom att "bokad, förberett och planerat" är bra förebyggande arbete. I gruppen Sb diskuterar man vidare och där är Klara, Julia och Ida överens om att EHT är ett bra tillfälle för förebyggande handledning med lärarna. De menar att på EHT diskuteras hur man går vidare i arbetet med eleverna. Trots att specialpedagogerna i båda fokusgrupperna är eniga om att förebyggande arbete är ett viktigt mål för handledningen visar resultatet att det är nog inte alltid så, så här säger Berit:

... Man önskar att man var ett steg före men oftast för att inte säga alltid så är man efter...så är det ju...Berit

Även om syftet är att arbeta förebyggande berättar specialpedagogerna att det vanligaste att de tar hand om akuta situationer där de ger råd och stöd samt svarar på frågor. Av resultatet framgår att specialpedagogerna upplever att handledning handlar mer om konsultation och överföring av kunskap och mindre av kompetensutveckling, det de kallar att vända och vrida. Grupperna fortsätter diskutera varför det är så när de själva vill arbeta mer med reflekterande samtal och kommer fram till att det beror på förväntningar från arbetslagen och enskilda lärare som vill ha råd och stöd.

Jag upplever ändå att väldigt många pedagoger vill ha råd och stödDe vill ha lösningar men man försöker ju då liksom... Så upplever jag att det är i alla fall... // ... och när det är något riktigt akut i någon klass då så får man gå in och handleda... och.. kanske jobba lite mer förebyggande. Klara

6.1.2 Specialpedagogernas erfarenheter av handledning

Av resultatet framkommer att specialpedagogerna har erfarenheter av tre olika former av handledning som kan kategoriseras som rådgivande handledning, reflekterande och planerad handledning samt kunskapsöverförande handledning. I sista delen (6.1.2.4) diskuterar och jämför specialpedagogerna sina erfarenheter av handledarrollen.

6.1.2.1 Rådgivande handledning

Specialpedagogerna i båda grupperna är överens om att den vanligaste och mest efterfrågade handledningsformen är den rådgivande handledningen. I fokusgrupp Sb beskriver Julia det som "konsultation" vilket innebär att ge råd och stöd men också att svara på frågor från lärare eller arbetslag. Hon berättar att den konsultativa handledningen var en av de former av hand-

ledning som hon fick lära sig i sin utbildning. I båda fokusgrupperna berättar specialpedagogerna om att de ofta blir hejdade i korridoren av lärare som vill ha råd och svar på frågor och ibland även färdiga lösningar. Även i andra sammanhang då lärare och specialpedagog möts efterfrågas råd och tips.

... mycket snabbrådgivning i korridoren Berit

I både Sa och Sb samtalar man om handledningsformen och resultatet visar att specialpedagogerna upplever det som stressigt att hela tiden vara den som förväntas komma med förklaringar och alltid ha svar på alla frågor utan tid för förberedelse.

...och då blev det så att dom kom och ryckte i en och... och det...det är himla jobbigt alltså. Lena

Av diskussionen framkommer också att specialpedagogerna många gånger får agera då det hänt något akut i en klass eller runt en elev. Av berättelserna framkommer också att handledningen efterfrågad om det är oroligt i en klass eller då läraren känner hen inte vet hur en elev ska hanteras.

... nu rycker man ut när det är krisigt...Anna

... jag ser att dom som får handledning det är när det är lite kris i klassen... När det är en klass som man har svårt att orka med... då är handledningen ett av verktygen... Julia

6.1.2.2 Reflekterande och planerad handledning

I fokusgrupp Sb diskuteras det vidare och Julia återkommer till sin utbildning där hon fick lära sig det hon kallar "indirekt handledning". Hon beskriver det som en form av handledning där handledaren ställer fördjupande frågor och handledaren har ingen förkunskap om eleven. Handledaren har heller ingen relation till arbetslaget något som hon anser vara en fördel. I samtalet berättar specialpedagogerna att de har en viss erfarenhet av planerad, kontinuerlig och reflekterande handledning men de påpekar att formen inte alls är lika vanlig som den rådgivande handledningen.

Däremot önskar specialpedagogerna arbeta mer med kontinuerlig och reflekterande handledning. De menar att en kontinuerlig handledning ger arbetslaget helt andra möjligheter att tillsammans hitta nya vägar och få andra perspektiv. Genom att schemalägga handledningstillfällena menar fokusgrupperna att både handledaren och den handledde får tid att förbereda sig för vad man vill diskutera vid handledningstillfället något som ger ett annat djup i handledningen. Specialpedagogerna menar vidare att handledningen kan bidra till förändringar av verksamheten och till att lärare tänker i nya banor. Enligt specialpedagogerna i gruppen är denna form av handledning också ett sätt att minska stressen hos både lärare och specialpedagoger. Läraren vet när de kan få prata om det som de upplever som ett problem och specialpedagogen får tid att förbereda sig och slipper känslan av att hela tiden ha färdiga lösningar.

... för både den som sitter i handledande roll och dom andra behöver vara förberedda... annars är det jobbigt...Maria

6.1.2.3 Kunskapsöverförande handledning

Fokusgrupperna berättar vidare om sina erfarenheter av handledning och det framgår att man delar med sig av sina specialpedagogiska kunskaper till lärare och arbetslag. I Sb beskriver Ida hur hon sammanställt faktablad om funktionshinder. Detta material tillsammans med litteratur och film har varit startpunkt för diskussioner i arbetslaget utifrån en elevs svårigheter. Julia och Klara beskriver att man ibland använder skolpsykologen till handledare av arbetslag eller klasslärare som komplement till det specialpedagogerna gör.

Båda grupperna beskriver ett ökat behov av handledning och grupperna diskuterar vad orsaken till det ökade behovet kan vara. Grupperna diskuterar sin upplevelse av ökad arbetsbelastning för lärarna men också en upplevelse av att fler elever är i behov av särskilt stöd liksom en ökning av elever med beteendeproblematik.

... efterfrågan på handledning ökar... det blir så tufft i vissa klasser OCH var ska man kanalisera sin oro, sin stress och frustration...Julia

Även i fokusgrupp Sa handlar samtalet om samarbete med skolpsykologen. Som exempel berättar Anna och Berit om veckomöten med arbetslaget från en särskild undervisningsgrupp där de själva har en del av handledningen och skolpsykologen del.

6.1.2.4 Handledarrollen

Specialpedagogerna i gruppen Sb har olika syn på den egna rollen som samtalspartner och handledare framgår av resultatet. De specialpedagoger som har en anställning i en central elevhälsa arbetar i områden med stora elevgrupper och de arbetar sällan på individnivå mer än vid kartläggningar och pedagogiska utredningar av olika slag. Av resultatet framgår att deras uppfattning är att det är en fördel att inte vara insatt i problematiken och ha en alltför nära relation med den eller de man ska handleda. De specialpedagoger i gruppen som har sin anställning på skolorna arbetar på alla nivåer men mest på grupp- och individnivå. De är av uppfattningen att det är en fördel att vara insatt i problemen vid handledningen.

när man hade den sortens handledning då skulle man helst inte jobba på sitt egna område ...
Julia

Gruppen fortsätter diskussionen och samtalar om hur den handleddes erfarenheter påverkar handledningen. Specialpedagogerna är överens om att lärares tidigare erfarenheter liksom både lärares och verksamhetens elevsyn är förutsättningar som påverkar såväl formen för handledningen som resultatet för handledningen.

... och det beror också på vad den personen har för erfarenhet...jag har olika handledningar tycker jag Lena

Även i fokusgrupp Sa förs samtal om handledarrollen och Anna reflekterar kring lärares olika elevsyn. Hon har erfarenhet av att många lärare ser eleven som orsak till problemet som och menar att det påverkar henne i handledningen. Hon menar vidare att det finns ett behov av att arbeta mer övergripande i verksamheten med elevsynen och att använda forskning som utgångspunkt för arbetet.

Man hör ju olika lärares elevsyn, det skiner igenom, kan låta jättefint när man sitter i något möte eller så, men sen är det inte så i verkligheten. Anna

Resultatet visar att båda grupperna diskuterar sin egen arbetssituation och i båda grupperna av specialpedagoger framkommer att lärare använder dem som ”papperskorg” eller ”soptunna”. Specialpedagogerna menar att det har blivit så tufft i vissa klasser att handledningen blir ett sätt att kanalisera den oro, frustration och stress man känner som lärare och när specialpedagogen inte kan leverera snabba lösningar blir specialpedagogerna överösta av frustration.

Ibland är man ju bara en papperskorg det fyller ju en funktion för andra ... inte för mej...
precis... vad gör man av detta...mmm... Maria

6.1.3 Förutsättningar för handledning, enligt specialpedagogerna

Utifrån diskussionerna i båda specialpedagoggrupperna framgår det att organisationen med rektor i spetsen är det som skapar förutsättningar för specialpedagogernas arbete. I diskussionerna framkommer att specialpedagogerna försöker se möjligheter att skapa utrymme för handledning. Men resultatet visar också att det finns organisatoriska hinder och det specialpedagogerna ofta återkommer till är *tiden*.

6.1.3.1 Möjligheter för handledning

Båda grupperna diskuterar och kommer fram till att handledning skapar möjlighet för förändring. Genom handledning påverkas en lärares eller ett arbetslags elevsyn vilket ökar elevens möjlighet till måluppfyllelse. I diskussionen framkommer vidare att handledning är ett bra redskap för lärare att hantera stress och frustration. Specialpedagogerna resonerar kring sina kunskaper om handledning och anser sig ha de kunskaper som behövs för att genomföra olika sorters handledning och det visar sig att de försöker erbjuda handledning till lärare och arbetslag på många olika sätt.

I fokusgruppen Sa berättar man om ett försök att starta upp ett pedagogiskt kafé men av diskussionen framgår att förutsättningarna inte var de rätta enligt specialpedagogerna. För det första skulle det vara frivilligt att delta och för det andra låg tiden utanför skoltid något som man trodde skulle påverka viljan att delta.

...ja det får vara frivilligt utanför skoltid ... så vi försökte inte ens... vi hade inte nått de vi ville nå... Anna

I gruppen Sb berättar Maria om PS, pedagogiska samtal. Specialpedagogerna startade samtalen på prov eftersom de upplevde ett behov bland lärarna. Vid det tillfället var många lärare upprörda, irriterade och tjtade om stöd direkt. Samtalen genomförs på en fast tid varje vecka där läraren eller arbetslaget anmäler sitt ärende i förväg och är sedan välkomna att diskutera vilka pedagogiska frågor som helst.

... det kan vara om något på idrotten, eller hur man ska bemöta EN elev eller en klass...
Maria

Ida i Sb berättar om hur hon tillsammans med ett arbetslag försökte hitta tid för handledning och där man till slut fann en lösning och kom överens om en något udda tid. Handledningen börjar redan kvart över sju på morgonen, utanför ramschemat, så att den är klar till eleverna kommer klockan åtta. De andra specialpedagogerna i gruppen blir lite förvånade över tiden liksom att lärarna kommer.

... man vill ju detta... det har hållit på länge nu och hade de inte velat hade de inte kommit... Ida

Specialpedagogerna diskuterar vidare om den tidiga tiden och de anser att det stora behovet har gjort lärarna motiverade och villiga att delta på den tidiga tiden. Specialpedagogerna resonerar vidare och kommer fram till att den tiden inte skulle kunna erbjudas av ledningen men att det är lärarnas stora behov och deras önskemål om handledning har gjort tiden möjlig. Samtalet leder till att specialpedagogerna kommer med nya idéer om hur man kan skapa tid och ett förslag blir att satsa på ett "handledningens år". Gruppen menar att man där ska arbeta kontinuerligt med handledning precis så som skolorna gjort med matematik under förra läsåret och under detta läsåret arbetar man med läsprogram.

... då innebär det att ett år skulle vi behöva hanu är det handledningens år... Maria

6.1.3.2 Hinder för handledning

Båda grupperna diskuterar kring organisationen och resultatet visar att de anser det måste finnas en struktur i organisationen som skapar tid för handledning. De önskar att handledningen var schemalagd och återkommande och rektor ska ge uppdraget. Samtidigt som samtalsgrupperna beskriver ett ökat behov av handledning berättar specialpedagogerna i Sa hur handledningen minskar under läsåret eftersom de arbetar mer och mer med enskilda elever eller grupper. Av diskussionen framgår att varje gång de har EHT får specialpedagogerna nya uppdrag att arbeta med elever. Specialpedagogerna kommer fram till att de ofta får arbeta med arbetsuppgifter de menar är specialläraruppdrag. De har lektioner med enskilda elever eller mindre grupper och dessa arbetsuppgifter ökar i antal under läsåret samtidigt som tiden för andra arbetsuppgifter minskar, till exempel tiden för handledning.

Vi är ju både speciallärare och specialpedagoger så vi har lektioner // det blir ju lätt ju mer läsåret går så äts man upp mer av elevbitarna. Anna

I fokusgrupp Sb diskuterar man om arbetslaget har kunskaper om vad handledning kan bidra med samtidigt som man anser att det måste finnas önskemål eller behov bland lärarna för att handledning ska efterfrågas. Båda grupperna upplever inte att handledning är ett prioriterat område men något som ledningen tar till ibland då man inte kan hantera situationen på annat sätt eller när en lärare eller ett arbetslag efterfrågar mer resurser.

... pedagogerna dom hinner inte sitta hela arbetslaget ihop... TYVÄRR jag skulle önska att man satt tillsammans men... i dom flesta fall är det enskilda pedagoger... Klara

Sa diskuterar om hur handledningen kan bli till ett mer prioriterat område. Berit reflekterar kring skolledningens erfarenhet av handledning och funderar på om rektors egen erfarenhet påverkar hur prioriterad handledning är i skolan. Hon resonerar vidare och menar att om skolledningen saknar kunskap om handledning och vad den kan bidra till i verksamheten tillsammans med ett otydligt uppdrag för specialpedagogen så blir inte handledning ett område som prioriteras.

... Jag trodde det var en självklarhet när jag var färdig specialpedagog att det ingick på mitt första jobb att vi hade kontinuerlig handledning men här har det inte varit tal om detta. Berit

Gruppen Sa samtalar också om tiden och svårigheten att hitta tider för bokade, planerade och förberedda handledningssamtal och inte bara ge snabbrådgivning i korridoren. Berit berättar

att hon har 20 minuter i veckan för handledning med ett arbetslag något som Carin inte tycker borde kallas handledning. Berit berättar vidare att hon tidigare haft luckor i schemat där det var möjligt med handledning. Något sker i samtalet och efter en stunds tystnad och eftertanke ser hon en möjlighet till ett längre handledningstillfälle i sitt schema på tisdagar.

- Vi är ju med i arbetslagen också, men där blir ingen handledning...
- Nä!
- Man kan komma med lite instick så där, det är inte det....

Tystnad

- Men det hade gått att planera in det på tisdagar... Berit och Carin

Resultatet från diskussionerna i bägge grupperna visar att specialpedagogerna anser att arbets-situationen är komplex och att de har ett otydligt uppdrag. Det råder en samstämmighet om att uppdraget kommer från rektor men det framkommer inte exakt vad uppdraget består av och att det hela tiden förändras. Specialpedagogerna beskriver hur de gör pedagogiska utredningar, kartläggningar och åtgärdsprogram, liksom hur de samverkar med både lärare och externa instanser som socialtjänst, habilitering och behandlingshem. Flera av specialpedagogerna beskriver också att de förväntas hitta lämpliga läromedel till enskilda elever, delta vid provtillfällen så att elever kan ha muntliga prov och tala om för lärarna hur de ska göra i olika situationer. De förväntas arbeta med arbetsuppgifter som specialpedagogerna menar mer liknar speciallärares uppdrag.

... Jag har pedagoger som vill ha individanpassat, då handlar det om Kalle det är inte övergripande det handlar om att Kalle slås. Carin

I den fortsatta diskussionen beskriver specialpedagogerna i Sa organisationen i sin kommun. Det framkommer att kommunen har satsat på förstelärarna som ska handleda arbetslagen och här känner sig specialpedagogerna förbigångna. Förstelärarna har fått ett tydligt uppdrag att handleda sina arbetslag och utveckla det kollegiala lärandet. Specialpedagogerna menar att deras kompetens inte tas tillvara och att de saknar ett lika tydligt uppdrag som förstelärarna har fått. De menar att kommunen behöver en ordentlig arbetsbeskrivning för specialpedagogernas arbetsuppgifter.

- Nu ska förstelärarna observera i klassrum och de ska handleda
- Där var handledning ett tydligt uppdrag ...för förste lärarna, när dom är inne så är det kollegial handledning.
- Där var vi lite upprörda... Anna och Berit

Av resultatet framkommer också att specialpedagogerna i gruppen Sa hade förväntat sig att arbeta med skolutveckling då de anställdes i kommunen. Även detta är ett uppdrag som förstelärarna nu får medan specialpedagogerna anser att det är två arbetsuppgifter inom deras kompetensområde vilket också är i fokus på specialpedagogutbildningen.

Det hade jag hoppats på som specialpedagog att jobba mer med övergripande kompetensutveckling liksom jag är intresserad av dom bitarna. Men det har man inte alls fått tillfälle till. Och sen kom förste lärarna liksom som la första tjing på något som är skolutveckling, Anna

6.1.4 Sammanfattning och koppling till forskning av specialpedagogernas berättelser

Resultatet visar att specialpedagogerna har tre olika syften för sin handledning, kompetensutveckling, kunskapsöverföring och förebyggande arbete. Holley (2005) menar att handledningen ger större effekt om det finns ett tydligt syfte där deltagarna vet vad handledningen ska leda till. Ahlberg (2007a) anser handledningar kan ha olika syften beroende på vad man vill uppnå. Resultatet visar vidare att specialpedagogerna har kunskap om handledning och ser handledning som en möjlighet att utveckla lärarnas kompetens för att tillsammans bidra till en god lärandemiljö. Handledning är ett sätt bidra till kompetensutveckling inom skolan (Kemmis et al, 2014; Normell, 2002; & Strain & Joseph, 2004). Elevers lärande är beroende av såväl kommunikation som delaktighet (Ahlberg, 2013). Kommunikationen om elever sker på alla nivåer inom skolan och vad som sägs påverkar valet av insatser som används för att stödja elevers lärande. Insatser som i sin tur bidrar till elevens känsla av delaktighet (a.a.).

Specialpedagogerna i studien har erfarenhet av olika former av handledning. Av resultatet framkommer att den vanligaste formen är att ge lärare råd och stöd och svara på frågor, något som efterfrågas av lärarna enligt specialpedagogerna. Denna form av handledning kan ses som ett verktyg som hjälper läraren att hantera elevproblem på kort sikt enligt Bladini (2004, 2007). Både Bladini och Sundqvist (2012) menar att denna typ av handledningssamtal har ett individperspektiv vilket kan bli stigmatiserande för eleven och ibland även leda till exkludering.

Resultatet av studien visar att specialpedagogerna har störst erfarenhet av rådgivande samtal. Samtidigt har de en önskan om att arbeta mer kontinuerligt med reflekterande samtal som ger större möjlighet till eftertänksamhet och "att vända och vrida", något som leder till nya insikter. Bladini (2004, 2007) kallar denna form av handledning för reflekterande rum. Reflekterande handledningssamtal flyttar fokus från elevens brister mot kontexten och ser till helheten vilket leder till ett relationellt synsätt (Sundqvist, 2012). Ahlberg (2013) menar att kontinuerliga samtal mellan yrkeskategorierna utvecklar kunskaper om såväl organisatoriska som pedagogiska stödstrukturer i verksamheten vilka blir ett stöd för elever i behov av särskilt stöd. Studiens resultat visar att specialpedagogerna inte var eniga om lämpligheten av ha kunskap om och relation till de lärare man handleder. Näslund (2004) menar att förhållandet mellan kollegor kan påverka handledning men att det är handledaren som sätter ramarna. von Ahlefeldt Nisser (2014) anser att det kan finnas en nackdel att ha ett inifrånperspektiv och vara involverad i verksamheten då man handleder, speciellt vid förebyggande arbete då ett utifrånperspektiv är att föredra.

Resultatet tyder på att specialpedagogernas kunskaper och kompetens inte tillvaratas då förstelärarna fått i uppdrag att handleda arbetslagen och arbeta med kompetensutveckling. Detta är två områden som specialpedagogerna har utbildning och kunskap om. Holley (2005) anser att en väl fungerande organisation är en förutsättning för en fungerande handledning. Författaren menar vidare att ledningens erfarenheter av handledning är viktig i organiserandet av specialpedagogisk handledning och saknas erfarenhet är det svårt att förstå dess effekter (a.a.). I resultatet berättar specialpedagogerna om en komplex yrkesroll. Denna komplexitet i yrkesrollen beskriver både Bladini (2004) och von Ahlefeldt Nisser (2014) vilka menar att det grundar sig i okunskap om hur man ska använda den specialpedagogiska kompetensen i verksamheten. Den enskilda faktor som diskuterades mest var tiden, eller snarare bristen på tid. Normell (2002) menar att det behövs goda skäl att sälja in handledning då skolan ständigt lever i en tidsbrist.

6.2 Lärarnas berättelser om specialpedagogisk handledning

Nedan följer Lärarnas berättelser om den specialpedagogiska handledningen. Resultatet kommer från två fokusgrupper vilka benämns La, från den större kommunen och Lb från den mindre kommunen. Utifrån lärarnas diskussioner har två ämneskategorier framkommit, dessa kategorier kretsar kring erfarenheter/förväntningar och förutsättningar och då i möjligheter och hinder för specialpedagogisk handledning.

6.2.1 Lärares erfarenheter och förväntningar av specialpedagogisk handledning

I resultatet av lärares erfarenheter och förväntningar på den specialpedagogiska handledningen kommer det fram i berättelserna att det kan se olika ut. Detta beror mycket på vad syftet är men också vilken relation man har till specialpedagogen menar lärarna. Erfarenheter kunde till exempel vara kortare konsultationer, materialanpassningar men också tidens betydelse. Förväntningar var kompensatoriska eller som observatör.

6.2.1.1 Kortare konsultationer

Av resultatet så framkommer det att det här oftast handlar om att ha någon att "bolla med", pröva olika saker och få tips och nya idéer för hur läraren ska kunna arbeta vidare i klassen. Båda fokusgrupperna menar att den specialpedagogiska handledningen, om tanken här är planerade återkommande träffar inte är vanligt förekommande, men kan fås om man efterfrågar den. Däremot så kan man alltid nå eller föra korta samtal med specialpedagogen.

I fokusgruppen La diskuteras förväntningar så som att specialpedagogen har kunskap utöver vad man själv har som lärare, djupare kunskaper om barn i behov av särskilt stöd. Denna kunskap ser lärarna att de kan få på olika sätt till sig bl.a. genom kortare handledning eller råd och stöd. I resultatet framkommer att lärarna anser att den kunskap specialpedagogen har är viktig då läraren i sin tur kan anpassa sin undervisning. Här menar lärarna att de får hjälp med att tillgodose eleverns behov i klassen, en vidgad förståelse menar de kan specialpedagogen bidra med. Lärarna nämner vidare i diskussionen habiliteringen som en viktig övergång från förskola till skola när det handlar om barn i behov av särskilt stöd, eller vid eventuella utredningar. Den övergången handlar mycket om, menar lärarna, en helhetsbild av barnets hela situation som är viktig vid barnets skolstart. Resultatet visar också på att lärare förväntas få handledningar och stöd i svåra samtal med föräldrar.

Det är ju väldigt gott för en själv att få det stödet, ja.. att specialpedagogen är med liksom.
Dora

O, då är det ju så bra och få detta stöd, man får ta det med föräldrarna just detta med de yngre att det är här man behöver sätta igång en utredning och att man får den hjälp man kan få är viktigt. Föräldrarna ska med i detta och det är ingen lätt sak till ja... att få en stötning i det. Gun

Fokusgruppen Lb diskuterar den specialpedagogiska handledningen som en viktig del av vad specialpedagogen gör, de har erfarenheter av möten eller handledningsträffar i arbetslaget där man har fått hjälp med pedagogiska samtal, "tips och tricks" under en period. Detta kan vara kortvarigt akut eller under en kortare tid, då man har det kämpigt och jobbigt med något. Petra i gruppen beskriver att detta mynnar så småningom ut i att man efteråt stämmer av i korridoren eller skickar ett mail för att höra om allt fungerar. Vidare diskuterar fokusgruppen att de

får ta den kontakt som behövs om de behöver handledning eller annan hjälp av specialpedagogen. Det är på deras initiativ men det ska gå igenom rektorn då specialpedagogen arbetar utifrån det uppdrag hen får av rektorn. Det kan se olika ut vilken hjälp lärare får men också vad de efterfrågar, de nämner enskilda samtal, som kan handla om elever i klassen och de svårigheter den enskilde läraren behöver lyfta och diskutera för att komma vidare, reflektera kring. Här nämner fokusgruppen gemensamma reflektionerna som viktiga för det kollegiala lärandet, att det inte alltid behöver vara specialpedagogisk handledning utan det finns olika sätt.

// att man diskuterar tillsammans... även i arbetslaget//
// och det är ju också spec...man handleder varandra//
//det är inte alltid man behöver en specialpedagog... heller för att man ska komma fram till mycket... kollegialt..// *Dialog mellan Rut, Olivia och Nora*

6.2.1.2 Tidens betydelse

Lärarna i båda grupperna diskuterar *tiden* som den faktorn som till stor del påverkar den specialpedagogisk handledning. Båda grupperna menar att mer tid skulle gagna eleverna och dem som lärare, samtidigt menar de skulle det kunna bidra med att utveckla verksamheten skolan. Vidare diskuterades i båda fokusgrupperna elevhälsoarbetet som specialpedagogen är en del av. Det ser elevhälsoarbetet som forum för att diskutera elever och få hjälp av specialpedagogen. Var specialpedagogen är placerad utgör tillgängligheten diskuteras i båda grupperna som menar att det är viktigt att man har tillgång till specialpedagog på skolan och att specialpedagogen är på plats för formella eller informella samtal. Något som fokusgrupperna ta upp är det specialpedagogiska uppdraget och hur olika det kan se ut på olika skolor.

6.2.1.3 Kompensatoriska aspekter

Fokusgruppen Lb diskuterade förväntningar på att specialpedagogen är den som ska ha svar på hur de ska kunna kompensera alla elever. Det handlar mycket om råd, tips, material. Men det kan också handla om som Rut i fokusgruppen tar upp, att man som lärare förväntas få lite stöd och förankring i forskning, då man själv inte är så uppdaterad, detta håller de andra i gruppen med om. Lärarna diskuterar vidare att alla elever i klassrummet ska inkluderas men alla har olika förutsättningar. Detta är ett dilemma för lärarna och detta diskuteras öppet i gruppen. Här diskuteras vidare den specialpedagogiska kompetensen och gruppen menar i sin diskussion att det kommer att behövas fler specialpedagoger då eleverna har så många olika behov i skolan. Lärarna diskuterar vidare att det måste få kosta om man ska tillgodose alla elevers behov och inkludera alla elever. De menar att de har många förväntningar men att det i nuläge läggs för mycket på de specialpedagoger som arbetar på skolan då de ska utföra många olika saker. Här förs diskussioner att den specialpedagogiska handledningen skulle prioriteras och se annorlunda ut om det fanns fler specialpedagoger.

//precis, har man fler specialpedagoger så...så kan man ju också få den handledningen eller det fanns tid till den ...för specialpedagoger ska göra så himla mycket... ska man då hinna med det också...// hade man varit fler så hade det lösgjort ganska mycket. Nora

I fokusgruppen förs diskussioner vidare kring inkludering och hur specialpedagogen har en viktig roll i den. Lärarna ser specialpedagogen som den med den stora *verktygslådan* som kommer med anpassat material och en mångfald av olika sätt att tillgodose elevernas behov. Lärarna menar att det finns många elever i varje klass som behöver extra stöd och hjälp. Samtidigt menar de att om eleven ska inkluderas så ska den individuella anpassningen gynna den enskilde eleven. För att eleven ska kunna vara en del av inkluderingen och nå målen behövs

specialpedagogisk hjälp i form av olika anpassningar. Här kretsar samtalet kring att det aldrig kan bli för mycket utan behoven ökar ständigt och det finns en bild av arbetet som de beskriver som mycket komplext.

6.2.1.4 Specialpedagog som observatör

Vad de båda fokusgrupperna efterfrågar är att specialpedagogen är med i verksamheten så som observatör i klassrummet och att de därifrån kunde koppla läraren och elevernas interaktion, och var man skulle kunna förbättra dvs. gemensamma reflektioner med specialpedagogen. När de i grupperna diskuterar detta så är den allmänna känslan att detta är utopi och ”Ja, vi lärare kan ju önska”, säger de alla.

En önskedröm hade varit att specialpedagogen hade haft tid att gå runt och titta i de olika klasserna vara med på lektioner och se vad behöver vi fånga upp här, det hade varit en önskedröm. Att komma in en stund, jag menar specialpedagogen ser ju väldigt mycket och sedan pratar vi. Ja, de hade varit jättevärdefullt, Elsa

6.2.1.5 Relationens betydelse

Vad som tydligt kommer fram är relationers betydelse för en ”lyckad” handledning. I gruppen La kommer det särskilt fram då gruppen har erfarenheter av mindre lyckade relationer med specialpedagoger. Lärarna säger att det är viktigt att inte känna att man blir nedtryckt och utsatt, man är skör menar lärarna när man behöver hjälp.

//att man har den där öppna kommunikationen att man känner ett förtroende för den som är specialpedagog kan jag tycka är jätteviktigt. Gun

Jag har upplevt lite olika där. En del kommer och lyfter en och en del trycker väl inte ner en men det känns jobbigt liksom det är olika hur man har blivit bemött och hjälpt. Dora

I fokusgruppen La diskuteras specialpedagogens roll som den avgörande faktorn för ett lyckat och tillfredsställande specialpedagogiskt samarbete. Här för lärarna diskussioner kring vikten av förtroendefulla relationer mellan yrkesgrupperna. Att som lärare känna att specialpedagogen lyssnar, förstår och kan hjälpa mig vidare är viktigt. Lärarna diskuterar också sårbarhet som lärare att inte ha de verktyg som behövs för att ”lösa” problem med. Här blir relationen viktig för samtalet. De erfarenheter som fokusgruppen har och som de diskuterar är att specialpedagogen tidigare inte varit tillgänglig, man har som lärare känt att man inte valt att ”bolla” med eller söka hjälp hos en specialpedagog som man inte har en god relation till. Detta får konsekvenser för lärarna och elever då man behöver någon att samtala med. Något som visas tydligt i resultatet är att lärarna ser tydligt förändringen, nu har lärarna en specialpedagog som finns där och är tillgänglig och som de har goda relationer till. Gruppen beskriver sina erfarenheter i nuläget som mycket goda och de vet inte hur specialpedagogen hinner med allt det hon gör.

Läraren som har svenska som andraspråk pratar om att hon har fått hjälp med att utreda och undersöka vad eleverna behöver när det är svårt och de inte går framåt i undervisningen. Läraren beskriver vidare att hon tidigare blivit mött av en oförståelse och att elever från andra länder endast skulle ha språket som de behöver hjälp med. Detta kallar hon för en kursändring nu och en stor tillgång för barn med annat modersmål och som är i behov av extra stöd och hjälp. Här menar läraren att man nu inte väntar in något som tycks ha andra orsaker än språkliga, man utreder för att vara säker på att eleven får den hjälpen den behöver.

/ja... de kan inte språket tillräckligt klarar de inte det här och det här till att signalera att det finns något annat som gör att de inte kan tillgodogöra sig undervisningen, och här finns ett intresse från specialpedagogen att utreda...//så nu känner jag att jag får hjälp av specialpedagogen men det jag inte kan. Fia

Fokusgruppernas diskussioner handlar om erfarenheter kring rollen som specialpedagog och de relationer man skapar. Då fokusgruppen La hade många erfarenheter av specialpedagoger på skolan och hur det kunde vara när relationen inte fungerar så var detta något som de diskuterade än del. Att specialpedagogen är tillgänglig och att man kan ha förtroliga, goda relationer och samtal var det som var bland det viktigaste för gruppen. Fokusgruppen Lb diskuterade att det måste finnas en möjlighet till att arbeta inkluderande och att lärarna då måste få tid och handledning i hur det ska tänka vidare, och att utveckla sitt arbete i klassrummet. Samtidigt som eleven ska inkluderas så ska den individuella anpassningen syna den enskilde eleven och dennes behov, detta är en del av komplexiteten menar de. Fokusgruppen diskuterade också det kollegiala lärandet och att det bidrar med nya vägar i diskussioner och reflektioner med kolleger.

6.2.2 Förutsättningar för handledning, enligt lärarna

I den sista ämnesdiskussionen framkommer de förutsättningar som finns i verksamheten i form av möjligheter och hinder för den specialpedagogiska handledningen.

6.2.2.1 Möjligheter för handledning

Fokusgruppen La fortsätter diskussionerna om andra faktorer som har stor betydelse för hur specialpedagoger arbetar och hur deras arbete definieras av ledning och organisationen. Här lyfter de rektorn som den ytterst viktiga personen för att skolan ska använda den kompetensen som finns. Med vilken vikt rektorn visar och samarbetar med specialpedagogen har betydelse för lärarna. Denna diskussion visar på att organisationen har stor betydelse för hur specialpedagogens arbete och hur det kan leda till lärande och inkludering för elever. Att inte behöva lägga tid på strukturen, den finns där, underlättar arbetet anser deltagarna i gruppdiskussionen.

Det är jätteskillnad mot för ett par år sedan, det är strukturerat nu. *Fia*

Ja, om jag säger att förr hade vi ingen som styrde skeppet men nu har vi fått sådana som vågar styra. Det gör att vi kan koncentrera oss på andra saker. *Dora*

Ja, vi behöver inte själva komma på vem vi ska vända oss till, utan vi går via rektorn. *Gun (gruppdiskussion)*

Här har verksamhetsorganisationen stor betydelse menar alla lärare. Vilken inställning som ledningen har ger även förutsättningar för en handledande, reflekterande verksamhetskultur. I resultatet kommer det fram att lärarna önskar en tydlighet i vad de kan förvänta sig av de olika yrkeskategorierna, specialpedagog, speciellärare. Förutsättningar som lärarna har tagit upp innan kommer också upp här då det handlar om relationer mellan yrkeskategorierna. Detta är något som båda grupperna tar upp som viktiga förutsättningar. Fokusgruppen La fördjupar också här diskussionen med att ha en god och öppen kommunikation och att känna förtroende för specialpedagogen som viktiga förutsättningar.

6.2.2.2 Hinder för handledning

Lärarna i fokusgrupp Lb tar upp specialpedagogrollen som viktig och behöver lyftas och diskuteras. Vilka förväntningar ledningen har och hur arbetet fördelas är anser de likt fokusgrupp La är viktiga faktorer. Fokusgrupperna diskuterar vidare synen på vad som anses vara specialpedagogers arbete respektive speciallärares här finns inga rätt och fel då det ser olika ut i olika verksamheter. Många specialpedagoger har dessutom delade tjänster, vilket är vanligt förekommande. Vad det handlar om menar lärarna är att tydliggöra vad personerna gör i just den verksamheten. Samtidigt så har lärarna i båda grupperna stor förståelse för specialpedagogernas yrkeskomplexitet och Petra i Lb benämner specialpedagogerna som ”allvetande orakel”. I diskussionen så framkommer att specialpedagogen måste kunna och veta väldigt mycket och kraven bara ökar anser de. Diskussion förs vidare att förutsättningar för den enskilde eleven är avhängd det läraren får av specialpedagogen som behöver en rektor som i sin tur behöver en organisation som stöd för att återigen, den enskilde eleven lärande och utveckling.

// de kommer i årskurs 8 och har inget språk alls och en del har ju inget skriftspråk med sig alls och då, inkluderas de//

// det är ju en utmaning för specialpedagogerna... för det kan ju vara så att eleven har svårt att uttrycka sig på sitt eget språk.. och vi har ju exempel på elever med språkstörning//.

//så specialpedagogen behöver kunna somaliska, arabiska, dari... Gruppdiskussion Lb

Utifrån de resultaten från båda lärargrupperna kan man tydligt se att deras berättelser hänger ihop. Förutsättningar ges från organisationen, som i sin tur har riktlinjer att följa vilket påverkar den enskilda skolan. Rektorns betydelse för hur man använder kompetenser inom olika yrkeskategorier, är viktig för den enskilda skolan. Vilket gör att båda fokusgrupperna anser att organisationen har en stor betydelse för hur specialpedagogrollen ser ut. Ytterligare förutsättningar är hur specialpedagogen är, hur relationen är till specialpedagogen, här pratar grupperna om kommunikation och hur viktig och avgörande den är i samarbetet. I resultatet av fokusgruppernas diskussion framkommer också att inkludering diskuteras i grupperna, dock på lite olika sätt i Lb: s diskussion framkommer det att elever med annat språk kan ha andra svårigheter som specialpedagogen ska ”lösa” och här behöver specialpedagogen menar de kunna mycket. I den diskussionen i La handlade det mer om ett samarbete för att tillsammans utreda och underlätta för elever.

6.2.3 Sammanfattning och koppling till forskning av lärarnas berättelser

Sammanfattning av lärarnas resultat utifrån ämneskategorierna där grupp La beskriver att deras erfarenheter och förväntningar av specialpedagogisk handledning har sett olika ut över tid, mycket beroende av vem som har arbetat som specialpedagog. Gruppen poängterar goda förtroendefulla relationer som ytterst viktig för dem. Detta beskriver även forskningen inom området som mycket betydelsefulla faktorer. Holley (2005) har i sin nationella studie kommit fram till att goda relationer mellan handledaren och de handledda påverkar resultatet av handledningen och är en avgörande komponent för om handledningen ska få goda effekter.

I Grupp Lb fördes diskussion om inkludering och om att specialpedagogen är den som ska kompensera elevernas tillkortakommanden. Lärarna ser en ökning av barn som behöver stöd och hjälp, samtidigt ska alla elever klara målen. Här blir det tydligt också att lärarna vill att specialpedagogen ska lösa detta. I diskussionen framkommer att situationen som lärarna har när de står i klassrummet inte fungerar och en frustration bland lärare i gruppen kunde skönjas. HUR frågar de sig ska vi kunna möjliggöra så alla elever lyckas utifrån samma mål?

Vidare visar gruppernas resultat på att utifrån de erfarenheter och förväntningar de har och hur de beskriver den specialpedagogiska handledningen, handlar det mycket om att specialpedagogen ger verktyg i form av tips, råd och stöd och inte så mycket reflektion. Här menar Bladini (2004) att handledningen kan delas upp i två kategorier *verktyg* och *reflekterande rum*. Författaren menar att faran att enbart ge tips och råd och kortsiktiga lösningar av problemet kan leda till ett individperspektiv och problemet läggs då oftast hos den enskilde eleven.

Resultatet i studien visar likt det Bladini också nämner, är att lärarna utgår från ett individperspektiv. Lärarna i resultatet beskriver att det ofta är informella samtal i fikarummet eller korridoren, snabba konsultationer som handledningen består av. Om lärare har större problem med något eller om de önskar handledning så är det rektorn man vänder sig till specialpedagogerna arbetar på uppdrag av rektorn.

Samtidigt blir det tydligt i resultatet att det finns en önskan från lärarnas sida att specialpedagoger ska finnas nära dem i det direkta arbetet i klassrummet och föra reflekterande samtal med dem. Detta är något Ahlberg (2013) menar är betydelsefullt särskilt för elever i behov av särskilt stöd. Författaren anser att när lärare får planera och reflektera tillsammans med specialpedagogen så möjliggörs andra sätt att strukturera och organisera undervisningen på för eleverna, vilket gynnar alla eleverna men framför allt elever i behov av särskilt stöd.

I resultatet diskuterar lärarna hinder för sina önskningar och det är *tid*, och då framförallt specialpedagogernas tid. De ser att det läggs mycket på specialpedagogerna och att många har otydliga uppdrag vilket kan förvirra lärarna en del. Lärarna pratar om organisationens betydelse och strukturer som lärarna beskriver är viktigt för att lärarna ska veta var de kan förvänta sig av specialpedagogen. I resultaten nämns ”att någon vågar styra” detta underlättar för lärarna när de vet vad de kan förvänta sig, men också vart de ska vända sig när de behöver hjälp.

6.3 Jämförelse av resultatet mellan specialpedagoger och lärare

I resultatsammanfattningen framkommer att det finns både likheter och skillnader mellan specialpedagogernas och lärarnas berättelser.

Likheter i resultatet som berättas av specialpedagoger och lärare när det handlar om specialpedagogernas syfte och lärarnas förväntningar med handledning stämmer väl överens. Lärarnas förväntningar tillgodoses av specialpedagogerna lärarna efterfrågar råd och stöd, hjälp vid akuta situationer och ett bollplank att diskutera med. Detta är något som specialpedagogerna också bistår lärarna med. Ytterligare likheter i resultatet är specialpedagogers och lärares erfarenheter. Grupperna diskuterar formen av handledningen och båda yrkeskategorierna säger att om man menar specialpedagogisk handledning som en förberedd, planerad och kontinuerligt återkommande arbete, så är det inte vanligt förekommande. Vidare framkommer det att grupperna är överens om att den vanligaste formen av handledning är råd och stöd och svar på frågor liksom hjälp i akuta situationer.

Ytterligare likheter mellan specialpedagogernas och lärarna är synen på förutsättningarna för specialpedagogisk handledning. Båda grupperna anser att en viktig faktor är organisationen och strukturen för specialpedagogisk verksamhet. Rektorn på varje enskild skola är den som ska ta vara på specialpedagogernas kompetens anser bägge yrkeskategorierna. Här poängterar grupperna att rektorn har ett mycket stort ansvar för hur specialpedagogernas kompetens används. De diskuterar vidare om komplexiteten i yrkesrollen som specialpedagogen har. Av resultatet framkommer också att något som båda grupperna diskuterar som ytterst viktigt är relationer mellan handledare och handledd. Specialpedagogerna beskriver det i termer som att få lärare att växa. Lärarna diskuterar även detta men för en mer fördjupad diskussion om relationens betydelse. De lägger stor vikt vid att ha goda och förtroendefulla relationer med specialpedagogen och menar att relationen är avgörande för om man som lärarna söker samarbete.

I resultatet finns ytterligare en likhet mellan specialpedagoger och lärare, båda yrkeskategorierna menar att tiden är ett hinder för handledning. Däremot skiljer sig diskussionerna åt då specialpedagogerna menar att lärarna inte har tid för planerade samtal utan att de efterfrågar tips och idéer och snabba lösningar. Lärarna diskuterar runt tiden som att specialpedagogerna har många olika arbetsuppgifter och inte har tid för handledning.

En skillnad som framkommer i resultatet är att specialpedagogerna har kunskap om handledning från utbildning, litteratur och forskning. Specialpedagogerna har en förståelse för att långsiktigt arbete med handledningen genererar förändring i verksamheten, vilket får positiva effekter på både lärande och lärmiljö. Trots denna vetskap hos specialpedagogerna visar resultatet att de arbetar mot lärarnas förväntningar av dem.

7 Diskussion

I följande kapitel kommer metod och resultat att diskuteras, detta med koppling till studiens syfte och de frågeställningar samt aktuell forskning och litteratur. Inledningsvis diskuteras metodval, genomförande samt analysen. Därefter följer resultatdiskussion där vi i den avslutande slutdiskussionen sammanfattningsvis besvarar syftet med studien. Som avslutning på kapitlet ges förslag till vidare forskning inom området handledning.

7.1 Metoddiskussion

Metodval och den teoretiska ramen för studien gav möjlighet att utifrån studiens syfte fördjupa kunskaperna om specialpedagogisk handledning i grundskolan. De fyra fokusgrupperna hade alla erfarenhet av intervjuer dock hade varken specialpedagogerna eller lärarna erfarenheter av fokusgruppintervjuer. Efter den avslutade diskussionen i fokusgrupperna fick deltagarna beskriva sin upplevelse av metoden. Det som återkom i samtliga grupper var en positiv reaktion där man diskuterat givna ämnen men var fri att delta när man önskade. Genom diskussionerna med andra i samma profession menade deltagarna att man delgav varandra nya tankar och idéer vilket var givande. Diskussionerna gav nya infallsvinklar och nya funderingar.

Utifrån vår teoriram för studien, den sociokulturella teorin och KoRP, valde vi fokusgruppintervjuer. Eftersom vi inte hade någon egen erfarenhet av fokusgrupper så fann vi att det fanns svårigheter med metoden som vi inte förutsett eller kunnat läsa oss till. En av dessa var urvalet av deltagare. Vi hade många kriterier för deltagarna i studien men eftersom grupperna förändrades fick vi prioritera om. Vi ansåg erfarenheten av handledning viktigare än att samtliga stadier inom grundskolan var representerade. En annan svårighet var att hålla igång en diskussion i gruppen. Som moderator var vår uppgift att få deltagarna att föra samtalen och inte styras av oss. Det var skillnad på första och sista fokusgruppen då vi kände oss mer bekväma med metoden vid andra tillfället. Metoden gör att makten ges till deltagarna och man förlitar sig helt på deltagarna. Samtidigt är detta fokusgruppens styrka, att deltagarna för samtalen utifrån deras erfarenheter och kunskaper och i den kontext de befinner sig vilket gav goda möjligheter till diskussioner.

Utifrån vår teori har vi kunnat se interaktionen och språket mellan deltagarna. Då vårt ämne handlar om specialpedagogisk handledning blev det ett naturligt val att se på vår studie utifrån detta perspektiv. Genom språket tolkar vi vår omvärld och då är det viktigt att göra det i en social kontext och i sitt sammanhang.

Då syftet med studien var att fördjupa förståelsen för specialpedagogernas och lärarnas berättelser använde vi en narrativ innehållsanalys. Denna analysmetod ger möjlighet att fånga diskursen samt de teman som framkommer i diskussionerna vilket återspeglar specialpedagogernas och lärarnas erfarenheter och kunskaper.

7.2 Resultatdiskussion

Studiens syfte var att undersöka och skapa förståelse för vad specialpedagoger och lärare berättade kring sina mål med handledning, sina erfarenheter av handledningen och vilka förutsättningar de anser sig ha i sin verksamhet. Fokusgruppernas resultat kommer här att diskuteras och tolkas utifrån den teoretiska ram som vi valt för studien, den sociokulturella teorin och det kommunikativa relationsinriktade perspektivet (KoRP). Vi kommer först att diskutera specialpedagogernas syfte och lärarnas förväntningar på handledning, därefter diskuteras yrkeskategoriernas erfarenheter av handledning följt av förutsättningarna för handledning. Därefter diskuteras likheter och skillnader mellan yrkeskategorierna följt av slutsatser och förslag på vidareforskning.

7.2.1 Specialpedagogernas syfte och lärares förväntningar på specialpedagogisk handledning

Specialpedagogerna beskriver att handledning har flera olika syften. Det främsta målet de har med handledningen och som de helst vill utforma handledningen mot är kontinuerlig och planerad handledning för arbetslaget. Hos specialpedagogerna finns en medvetenhet om att handledningstillfällena kan bidra till en förändring av elevens skolsituation. Det sker genom att arbetslaget tillsammans reflekterar över sin vardag och i samtalet finna nya kunskaper. Både Jones (2012) och Douglas et al (2015) visar i sina studier att regelbunden kommunikation i arbetslagen bidrar till elevers framgång i skolan. Trots specialpedagogernas kunskap om handledning och vad den kan bidra med både förebyggande och till kompetensutveckling beskriver de hur handledningen oftast är något annat. För det mesta får de använda sin verktygslåda med råd och stöd, snabba konsultationer samt lösa akuta händelser. Handledningen får då ett annat syfte men specialpedagogerna menar att det är vad lärarna efterfrågar. Här menar Holley (2005) att det är av vikt att synliggöra syftet med handledningen för att kunna välja rätt handledningsmodell. Sahlin (2005) menar att lärarnas förståelse om vad handledning innebär påverkar resultatet av handledningen.

Handledningen och dess förväntningar beskriver lärarna i först hand som att få råd och tips och någon att bolla med vilket stämmer väl överens med vad de får från specialpedagogerna. Ahlberg (2007a) har i en studie undersökt hur specialpedagogisk handledning påverkar lärarna och kommit fram till att samtalet kan ha olika riktning, rörelse eller referens beroende av vilket syftet är. Rörelsen i samtalet menar författarna påverkas av deltagarnas *förståelse* och *erfarenheter* men också hur kopplingen till praktiken sker. Genom reflektion över vardagen vidgar deltagarna sin förståelse och lärares lärande sker. Samtalet förs också mellan olika nivåer individ-grupp-, eller skolnivå vilket är viktigt för dynamiken menar författaren.

Bladini (2004) har andra begrepp för det som specialpedagogerna och lärarna menar är deras syfte och förväntningar. Författaren delar in det i två kategorier *verktyg* och *reflekterande rum*. Här menar författaren att samtalet med råd och stöd blir ett verktyg att hantera problem i vardagen med. Beskrivningarna är oftast individorienterade och förbättringar är kortsiktiga. Samtidigt kallar Sundqvist (2012) denna form av handledning för det *konsultativa handledningssamtalet* något som oftast sker i farten. Då det inte finns något rätt och fel anser vi likt Ahlberg att allt är beroende av syftet men samtalet är även beroende av vilka erfarenheter lärarna har.

Utifrån den sociokulturella teorin och KoRP perspektivet beskriver Säljö (2000) och Ahlberg (2013) att *mediera* kunskap som att vi gör vi våra erfarenheter med andra och de hjälper oss att tolka och förstå omvärlden. Med den sociokulturella synen så lär vi oss genom att agera, uppmärksamma och beskriva det omgivningen uppmuntrar och tillåter oss till (a.a.). Vi har diskuterat att vad specialpedagogen erbjuder för *medierande* verktyg, blir till de förväntningar lärarna kan ha då deras erfarenheter ökat. Något som ytterligare kommer fram i resultatet är att lärarna pratar om inkludering och då i termer av att specialpedagogen är den som ska kompensera elevens tillkortakommanden. Både specialpedagoger och lärare ser en ökning av elever som behöver hjälp och stöd och lärarnas känsla är att de har många elever som behöver kompenseras i klassrummet. Detta är något som Bladini (2004) tar upp då man utgår från ett individperspektiv. Samtidigt finns ett dilemma i grundskolans värld, det faktum att alla elever ska nå målen. Nilholm (2007) menar att i skolans vardag uppstår dessa problem i mötet mellan det uppdrag och den praktiska vardagen i skolan. Alla elever ska nå målen och individuella anpassningar göras.

Det kommer också fram i resultatet av lärares förväntningar att de önskar att specialpedagogen var med i klassrummet som observatör och att utifrån lärares och elevernas interaktion uppmärksamma vad som sker. Detta menar de skulle kunna mynna ut i reflektioner och diskussioner om undervisningen och på vilket sätt man kan förändra och utveckla den. Att detta är en önskedröm anser dock gruppen beror till största delen på att specialpedagogen inte har den tiden. I vår diskussion kan vi se att detta är vad specialpedagogerna uttrycker är det väsentliga syftet med handledning men att det i praktiken inte genomförs. Specialpedagogerna berättar att de tillsammans med lärarna i ett arbetslag genom diskussion och reflektion utifrån praktiken vill bidra till lärande och utveckla lärmiljön. Bladini (2004) menar att handledaren skapar förutsättningar för ett *reflekterande rum* genom att problemet beskrivs ur ett bredare perspektiv som kan förändra lärarnas tankesätt vilket även påverkar deras handlande i klassrummet.

Tiden ses av alla lärare som en viktig faktor för vad de får eller vad de kan önska och förvänta sig av specialpedagogerna. Ahlberg (2013) menar att lärares önskan handlar om lärmiljön och att lärandet är *situerat* vilket betyder situationsbundet. Här anser även Säljö (2000) att det skapas diskursiva praktiker i skolan där lärandet är *situerat* och *kontextbundet*. Författarna menar att det i detta perspektiv inte handlar om ett undervisningsinnehåll utan att hantera hela situationen. Författarna menar vidare att man måste ta hänsyn till såväl den sociala interaktionen som samspelet på olika nivåer och den kommunikativa kontexten i skolan (a.a.). Ahlberg menar att detta får konsekvenser för elever i behov av särskilt stöd och författaren menar att här kan det finnas olika syn på vad god miljö för lärande är för eleverna men också hur man som lärare organiserar runt dem (a.a.).

Ahlberg (2007a) menar att handledningen ger tillfälle till reflektion över den egna undervisningen och de val läraren gör i klassrummet. Författaren menar att genom att skapa möjligheter för det reflekterande samtalet så ökar kunskapen i arbetslaget vilket blir avgörande för måluppfyllelse för elever i behov av särskilt stöd (a.a.). Här ser vi att lärarnas önskan om specialpedagoger i klassrummet och mer tid som något som är helt i linje med aktuell forskning. Bland annat så har Strain och Joseph (2004) i sin forskning från Colorado undersökt handledningens betydelse för lärare och elever och menar att kortsiktiga lösningar inte bidrar med stora förändringar utan de efterfrågar långsiktigt stöd i direkt arbete i klassrummet (a.a.).

7.2.2 Specialpedagogers och lärares erfarenheter av specialpedagogisk handledning

Specialpedagogerna diskuterar och är överens om att det finns olika sorters handledning och de har alla stor erfarenhet av den konsultativa formen av handledning där råd och stöd liksom att svara på frågor är det centrala. Även andra former av handledning framkommer i specialpedagogernas berättelser som att överföra kunskaper och att leda reflekterande handledningsamtal något som de har en önskan att uppnå då de har kunskaper om dess betydelse. Utifrån syftet är det handledaren som väljer en modell och i vår diskussion tänker vi att det kan vara det Holley (2005) menar med att handledaren har ett ansvar att se till helheten och ta hänsyn till kontexten för att handledningen ska bli ett lärandestöd för den enskilde läraren.

Lärarna diskuterade sina erfarenheter av handledning som ”bollplank” och någon att samtala med som kan lyfta deras tankar och vidga deras kunskaper. Här för vi diskussionen om att detta är vad Ahlberg (2013) beskriver som en möjlighetszon. Inom den sociokulturella teorin är detta ett begrepp som benämns som den närmaste utvecklingszonen. Författaren menar här att avståndet till det som en individ kan prestera ensam utan stöd och vad den kan prestera med stöd från en mer kompetent, ger det stöd i utvecklingen och resulterar i lärandet som den individen behöver. Detta kopplar och tolkar vi till handledningen som när både specialpedagoger och lärare beskriver handledningen i termer om att *lyfta* och *vidga* deras kunskaper.

Specialpedagogerna och lärarna beskriver sina erfarenheter av handledningen som något som sker under en kortare tid och då oftast i samband med att något uppstår som de behöver hjälp med. Planerade återkommande handledningstillfällen är inte vanligt förekommande i verksamheterna. Däremot så lyfter yrkesgrupperna den kollegiala handledningen i arbetslaget. Detta är något som många forskare också tar upp bland annat Jones (2012) där författaren menar att den viktigaste enskilda faktorn för att överbrygga olika hinder är en *effektiv kommunikation* i samarbete med och runt eleven (a.a.) Ahlberg (2007a) menar också att i reflekterande samtal utvecklas lärarnas profession (a.a.). Detta är i linje med sociokulturell teori och KoRP perspektivet där kommunikation och samspel ses som viktiga faktorer i lärandet på alla plan. Vi gör våra erfarenheter tillsammans med andra, detta är kollektiva resurser för tänkandet enligt Säljö (2000).

Något som diskuteras bland lärarna är relationens betydelse till specialpedagogen eftersom lärarna har erfarenheter av att det inte fungerar och då framförallt de konsekvenser det får för lärare och elever i skolan. Detta är också något som Holley (2005) fått fram i sin forskning som ett av fem områden författaren kunde identifiera som viktig nyckelfaktor för handledningen. Författaren menar att det är viktigt med vilket förhållningssätt man har till de man handleder och att det många gånger är viktigare än handledningsresultatet (a.a.). Även Sahlin (2005) menar att relationer är avgörande för hur handledningen kommer eleverna till gagn. Författaren menar att lärarnas inställning och de relationer man har till specialpedagogen blir avgörande för hur man tar emot handledningen (a.a.)

Utifrån den teoretiska ram vi valt för studien, den sociokulturella teorin och KoRP perspektivet, ser vi ett samband mellan att ha goda relationer och en öppen och tillåtande kommunikation som viktig för att lärare ska använda specialpedagogers kunskaper och handledning som verktyg i verksamheten. Ahlberg (2013) menar att ur KoRP perspektivet behöver profes-

sionella mötas, interagera och samtala om praktikgemenskapen. Författaren menar att samtal förs vidare och kunskap byggs som gynnar praktiken och blir till stödstrukturer för elever som är i behov av stöd i form av sociala, didaktiska och organisatoriska strukturer (a.a.).

Av diskussionerna framkommer att specialpedagogerna har erfarenheten av att få ta emot mycket av lärarnas frustration, oro och stress. Det tolkar vi som ett tecken på för lite eller fel modell för handledningen i verksamheten eftersom flera forskare (Harker et al, 2015; & Strain & Joseph, 2004) visar att handledning bidrar till att förbättra kommunikationen och samarbetet i arbetslagen vilket minskar konflikter av olika slag liksom en bättre arbetsmiljö och minskad stress.

7.2.3 Förutsättningar för specialpedagogisk handledning enligt specialpedagoger och lärare

Både specialpedagogers och lärares tankar kring förutsättningar för handledning handlar mycket om organisationen och vilka strukturella möjligheter som skapas där. Detta är också sådant som forskare inom området betonar är av vikt för handledning. Flera forskare som bland annat Sundqvist (2012) och Holley (2005) har gjort studier som visar att organisationen och skolledare skapar förutsättningar till formella och planerade handledningssamtal genom att skapa tid och ge mandat. Att det finns en struktur underlättar för lärarna och de vet vad de ska vända sig men också vad de kan få. Gun i fokusgrupp La säger i en gruppdiskussion att

Ja vi behöver inte själva komma på vem vi ska vända oss till, utan vi går via rektorn

Ledningens erfarenheter av handledning diskuterades även i Sa där specialpedagogerna drog slutsatsen att utan en ledning med erfarenheter blir det inte ett prioriterat område. Holley (2005) menar att om ledningen eller rektorn inte själv fått eller känner till effekterna av handledningen och hur den kan användas i verksamheter så är det inget som man då föreslår eller prioriterar (a.a.). I den sociokulturella tanken betonar man interaktionen mellan människor som en viktig del att göra varandra delaktiga i de kunskaper som växer fram i kommunikationerna. Säljö (2000) menar att samtalet blir en vägledning hur man uppfattar vissa företeelser och löser problem på. Ahlberg (2013) menar att en diskursiv praktik formas av läran-det som sker genom dialogen och interaktionen mellan specialpedagoger och lärare.

Lärarna diskuterade specialpedagogernas och speciallärares roll i skolan. Framförallt fokusgrupp Lb menar att det är svårt att veta vem som gör vad, oftast har yrkesgrupperna delade tjänster och det är inte helt tydligt för lärarna. Lärarna i båda grupperna menar att detta är rektorns ansvar att tydliggöra yrkesrollerna. Något som även von Ahlefeldt Nisser (2014) tar upp i sin forskning att den specialpedagogiska yrkesrollen är diffus och att anställningsformen är det avgörande för uppdraget. Även Bladini (2004) menar att det specialpedagogiska uppdraget saknar tydlig definition. Vilket bidrar till att det ser olika ut i olika verksamheter, men också att det kan uppfattas olika av skolledare (a.a.). Detta är något som även specialpedagogerna diskuterar i båda grupperna. De är överens om att uppdraget inte alltid är så tydligt och att det även kan förändras under läsåret.

Andra förutsättningar lärare tar upp är att öppen kommunikation, goda relationer och tillgänglighet är faktorer som hela tiden återkommer och som de menar är viktiga för dem. Detta menar Ahlberg (2013) är komponenter som behövs och är en förutsättning att de finns om det ska inkludera och vara en hjälp för elever och då särskilt de elever som är i behov av särskilt

stöd (a.a.) Den enskilda faktorn som specialpedagogerna diskuterade mest kring var tid och då framförallt lärarnas tid. De menade att lärarnas olika uppgifter i skolan bidrog till att det inte fanns tid för handledning. Vår tolkning är att handledningens fördelar behöver spridas så att det skapas förståelse för nyttan av handledning. Normell (2002) menar att verksamheten behöver skapa tid och få arbetslaget eller den enskilde läraren att förstå hur tiden kan generera positiva effekter. Även Holley (2005) pekar på vikten av att påvisa handledningens effekter som en av framgångsfaktorerna med handledning.

7.2.4 Likheter och skillnader mellan yrkeskategoriernas berättelser om handledning

Av studiens resultat framgår det att likheten mellan specialpedagogernas och lärarnas berättelser är fler än skillnaderna. Det finns en överensstämmelse mellan specialpedagogernas syfte och lärarnas förväntningar på specialpedagogisk handledning. Specialpedagogerna ger lärarna det de vill ha i form av råd och stöd och lösningar i akuta situationer. Båda grupperna är också överens om att den handledning som är förberedd, planerad och kontinuerligt återkommande förekommer inte så ofta. Vi diskuterar om en orsak är bristen på effektiv kommunikation kring eleverna och deras behov. Flera forskare (Douglas et al, 2015; Jones, 2012; & Alrø et al, 2015) betonar betydelsen av kommunikationen i arbetslagen för att skapa samsyn.

Ytterligare en likhet är uppfattningen om att det är strukturen för den specialpedagogiska verksamheten och organisationen som ger förutsättningarna för handledning delas av båda yrkesgrupperna. Organisationen har betydelse för strukturen för handledning visar flera forskare (Holley, 2005; Sundqvist, 2012; & Sahlin, 2005) vilket innebär att ledningens inställning och erfarenhet av handledning vilket påverkar utformning och om området prioriteras. Såväl specialpedagoger som lärare delar uppfattningen att relationer är viktigt för handledningssituationen. Specialpedagogen resonerar utifrån att bekräfta lärarna och få dem att växa i sin profession medan lärarna menar att relationen är viktig för att våga öppna sig i samtalet. Sahlin (2005) menar att relationen mellan handledare och handledd är av yttersta vikt för resultatet av handledningen och det ingår i specialpedagogens professionalism att lyssna in.

En skillnad mellan specialpedagogerna och lärarna handlar om tid även om båda yrkeskategorierna pekar ut tiden som ett hinder för handledning. Lärarna anser att specialpedagogerna har så många olika arbetsuppgifter att de inte hinner ha handledning samtidigt som specialpedagogerna uttrycker att lärarna inte har tid. Dessa olika uppfattningar tänker vi handlar återigen om en bristande kommunikation mellan yrkeskategorierna. Ahlberg (2013) menar att sättet individer samtalar på skapar olika gemensamma kontexter som påverkar och ger förutsättningar för både delaktighet och lärande. Ytterligare en skillnad uppstår genom den kunskap om handledning som specialpedagogerna har från sin utbildning. Handledningen kan bidra till förändring som utvecklar såväl lärande som lärmiljöer för alla elever men framför allt elever i behov av särskilt stöd. Vår studie visar att trots denna kunskap är det lärarnas förväntningar som styr handledningen. Holley (2005) anser att framgång med handledning kräver att man synliggör dess effekter.

7.3 Studiens slutsatser

Utifrån vår studie kan vi dra fyra slutsatser som är av betydelse för specialpedagogisk handledning. Det handlar om kommunikation, relationer, strukturer i organisationen och att synliggöra handledningen.

För det första behöver yrkeskategorierna bli bättre på att kommunicera med varandra. Lärarna behöver bli tydligare med att beskriva behoven i klassrummet. Här kan specialpedagogerna utifrån syftet erbjuda olika modeller för handledning.

Den andra slutsatsen är att relationer är viktig för handledningen. För att specialpedagogen ska få legitimitet krävs en förtroendefull relation till de man ämnar handleda. Relationen är avgörande för om man som lärare söker samarbete.

För det tredje krävs en organisation och struktur som skapar utrymme för handledning. Skolledningen med rektor i spetsen ger de yttre förutsättningarna för specialpedagogisk handledning.

Den fjärde slutsatsen är vikten av att synliggöra effekter av specialpedagogisk handledning. Något som vi tar med oss från denna studie är att vi som specialpedagoger inte kan vänta på att någon annan ska göra plats åt oss. Specialpedagogisk handledning gör skillnad, särskilt för elever i behov av särskilt stöd.

7.4 Förslag till fortsatt forskning

Under vår studie blev vi varse om att man sällan gör studier utifrån både specialpedagoger och lärares perspektiv. Båda yrkeskategorierna i vår studie diskuterar strukturer som skapar förutsättningar för handledning något som behöver studeras vidare. Därför blir vårt förslag till fortsatt forskning att synliggöra specialpedagogisk handlednings effekter i grundskolan till exempel genom aktionsforskning. Att förena vetenskapen med praktiken på detta sätt anser vi skulle tillföra ytterligare kunskaper om den specialpedagogiska handledningen.

Referenslista

- Ahlberg, A. (2013). *Att bygga broar- specialpedagogik i ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Ahlberg, A. (2007a). Handledning för förändring? I T. Kroksmark & K. Åberg, (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete*.(s.241-268) Lund: Studentlitteratur.
- Ahlberg, A. (2007b). Specialpedagogik – ett kunskapsområde i utveckling. I C. Nilholm, & E. Björck-Åkesson, (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.
- Alrø, H., & Nørgård Dahl, P. (2015). Dialogic group coaching – inspiration from transformative mediation. *Journal of Workplace Learning*, 27 (7), 501-507.
- von Ahlefeldt Nisser, Désirée. (2014). Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag- skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik. *Nordic Studies in Education*, 34(4), 246-264.
- Bladini, K. (2004). *Handledning som verktyg och rum för reflektion. En studie av specialpedagogers handledningssamtal*. (Doktorsavhandling, Karlstad University Studies, 2004:64). Karlstad: Karlstad University Press. Hämtad 2015-03-30 från <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:5804>.
- Bladini, K. (2007). Specialpedagogers handledningssamtal som verktyg och rum för reflektion. I T. Kroksmark & K. Åberg, (Red.), *Handledning i pedagogiskt arbete*.(s.199-223). Lund: Studentlitteratur.
- Byström, J., & Byström, J. (2011). *Grundkurs i statistik*. Stockholm: Natur & Kultur
- Davidsson, B. (2006). Fokusgruppintervju. I J. Dimenäs. (Red.), *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (s.50-55). Stockholm: Liber.
- Douglas, S.N., Chapin, S.E., & James N. Nolan, J.N. (2015). Special Educations Teachers´ Experiences Supporting and Supervising Paraeducators: Implications for Special and General Education Settings. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children*. doi: 10.1177/0888406415616443 Hämtad 2015-12-07 från <http://tes.sagepub.com.ezproxy.ub.gu.se/content/early/2015/11/18/0888406415616443.abstract>
- Dysthe, O., Hertzberg, F., & Løkensgard Hoel, T. (2011). *Att skriva för att lära*. Lund: Studentlitteratur.
- French, N. K. (2001). A Survey of Teacher Practices Supervising Paraprofessionals. *Journal of Special Education*, 35(1), 41-53.
- Gjems, L. (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Stockholm: Liber
- Harker, D., Hahn, D., Banks, J., & Gardner Orr, T. (2015). Peer supervision requires ongoing commitment. *Kai Tiaki Nursing New Zealand* 21(1), 18-19.
- Holley, W. (2005). Supervision - Using the evidence to support our practice. *Kairanga*, 6 (2), 41-48
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Jones, B.A. (2012). Fostering Collaboration in Inclusive Settings: the Special Education Students at a Glance Approach. *Intervention in School and Clinic* 47(5), 297-306.
- Kemmis, S., Heikkinen, H.L.T., Fransson, G., Aspfors, J., & Edwards-Groves, C. (2014). Mentoring of new teachers as a contested practice: supervision, support and collaborative self-development. *Teaching and Teacher Education* 43, 145-164. doi: org/10.1016/j.tate.2014.07.001

- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfmark, A., Thorkildsen, K., Råholm, M., & Natvig, G. K. (2012). Nursing student's satisfaction with supervision from preceptors and teachers during clinical practice. *Nurse education in Practice*, 12, 164-169. doi:10.1016/nepr2011.12.005
- Løw, O. (2011). *Pedagogisk handledning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C., & Göransson, K. (2014). *Inkluderande undervisning – Vad kan man lära sig av forskningen?* FoU skriftserie 3. Specialpedagogiska skolmyndigheten. Skolverket.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin [NE]. (2015). *Handledning*. Hämtad 2015-12-28 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/handledning>
- Normell, M. (2002). *Pedagog i en förändrad tid-om grupphandledning och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Näslund, J. (2004). *Insyn i grupphandledning. Ett bidrag till förståelsen av ett av de människobehandlande yrkenas hjälpredskap*. (Doktorsavhandling, Linköping Studies in Education and Psychology No 96. Hämtad 2015-05-02 från <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:22743>).
- Robertson, A. (2012). Narrativanalys. I G. Bergström, & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (s. 219-262). Lund: Studentlitteratur.
- Rosenqvist, J. (2007). Några aktuella specialpedagogiska forskningstrender. I C. Nilholm, & E. Björck-Åkesson. (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007.
- Sahlin, B. (2005). *Utmaning och omtanke. En analys av handledning som en utvidgad specialpedagogisk funktion i skolan med utgångspunkt i 10 pionjärens berättelse*. Doktorsavhandling. Stockholm: HLS Förlag.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Hämtad 2015-11-10 från <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan>.
- Stangvik, G. (1998). Conflicting perspectives on learning disabilities. In C. Clark, A Dyson, & A. Millward. (Red.) *Theorising special education*. London and New York: Routledge.
- Strain, P.S., & Joseph, G. E. (2004). Engaged Supervision to Support Recommended Practices for Young Children with Challenging Behaviour. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24(1), 39-50. doi: 10.1177/02711214040240010401
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundqvist, C. (2012). *Perspektivmöten i skola och handledning. Lärares tankar om specialpedagogisk handledning*. Doktorsavhandling. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts.
- Takala, M., & Ahl, A. (2014). Special Education in Swedish and Finnish schools: seeing the forest or the trees?. *British Journal of Special Education* 41(1), 59-81.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

SPP 610
Milena Holmsten
Britt-Marie Nilsson
Ht 2015

Introduktion inför fokusgruppsintervju

Information

Vi är två studenter från Göteborgs universitet som skriver D-uppsats om specialpedagogisk handledning, Milena och Britt-Marie. Vi har varit i kontakt med er genom samtal och mail, men jag går igenom lite nu vad som händer. Det vi kommer att genomföra idag är en fokusgruppintervju vilket innebär att ni ska diskutera ett specifikt ämne. Syftet är att skönja hur ni samtalar (era erfarenheter) om den specialpedagogiska handledningen, hur ni beskriver den specialpedagogiska handledningen till innehåll och karaktär.

Intervjun kommer att vara i ca en timme och spelas in på band. Inga andra än vi som skriver arbetet, Britt-Marie Nilsson och Milena Holmsten, kommer att ha tillgång till materialet och hänsyn tas till Vetenskapsrådets huvudkrav, informations- samtyckes- konfidentialitets- och nyttjandekravet. Vi kan inte garantera att gruppen följer dessa krav men önskvärt är att det som sägs här stannar här.

Det finns fördelar med denna form av intervju då den sker på era villkor och ni har stor frihet att avstå att gå in i diskussionen samt välja det man vill delge varandra.

Introduktionsrunda

Alla presenterar sig (namn, åldersgrupp man arbetar med, år i yrket).

Vad som kommer att ske

Denna intervjuform skiljer sig från den traditionella där man ställs inför en mängd frågor. Här är det ni som ska diskutera med varandra. Jag är först och främst intresserad av era egna erfarenheter, upplevelser och berättelser. Allas berättelser är viktiga och lika okej, det finns inga "rätt svar" här.

Jag har några ämnen som ni kommer att få diskutera ett i taget och min roll är att se till att ni håller er till ämnet och att alla får prata till punkt

- Vilka förväntningar har ni på specialpedagogisk handledning? (lärare)
- Vad är handledningens syfte/mål? (specialpedagoger)
- Vilka erfarenheter har ni kring den specialpedagogiska handledningen?
- Vilka förutsättningar ser ni för specialpedagogisk handledning, dess möjligheter och hinder?

Avslut

Tacka deltagarna för hjälpen med vårt arbete.

Vi kommer att skicka vårt färdiga arbete till respektive skolor.